

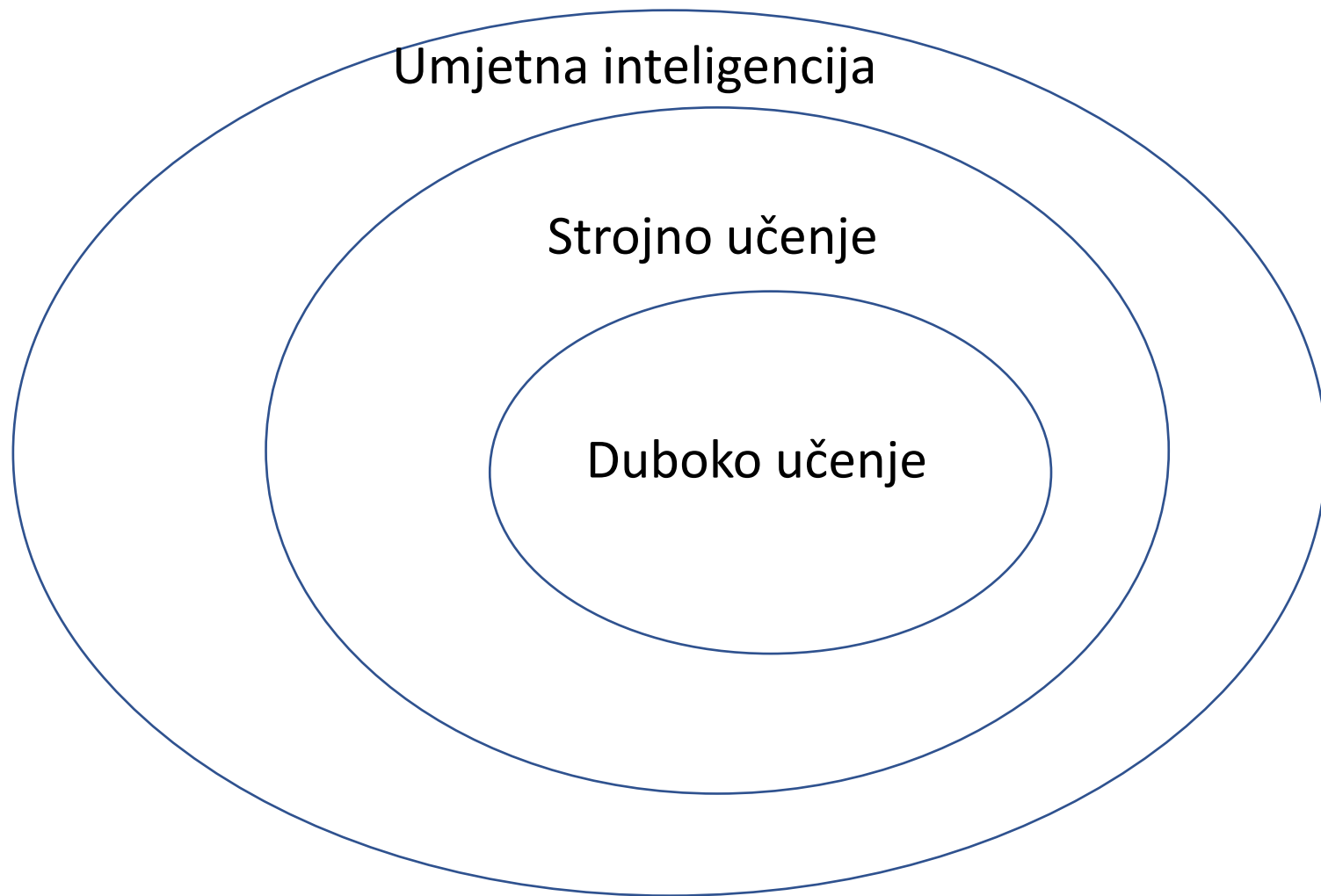
Uvod u znanost o podacima

Uvod u duboko učenje

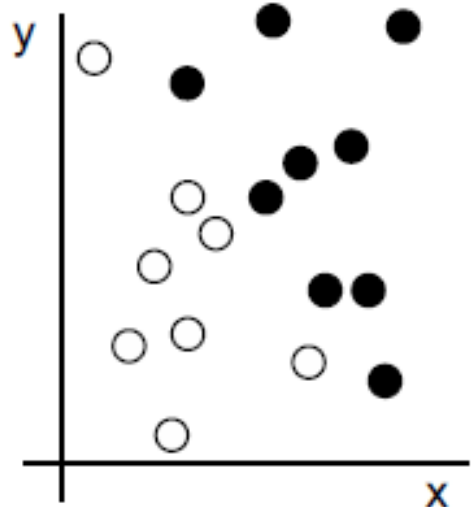
Prof. dr. sc. Mile Šikić

10. predavanje, 4. siječnja 2022.

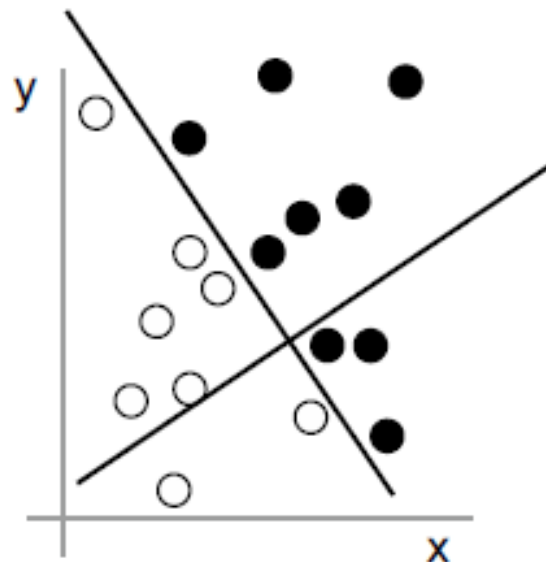
ak. god. 2021./2022.

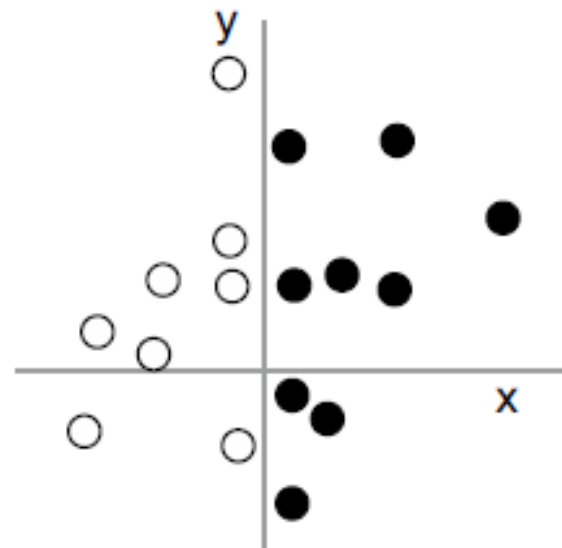
1: Sirovi podaci

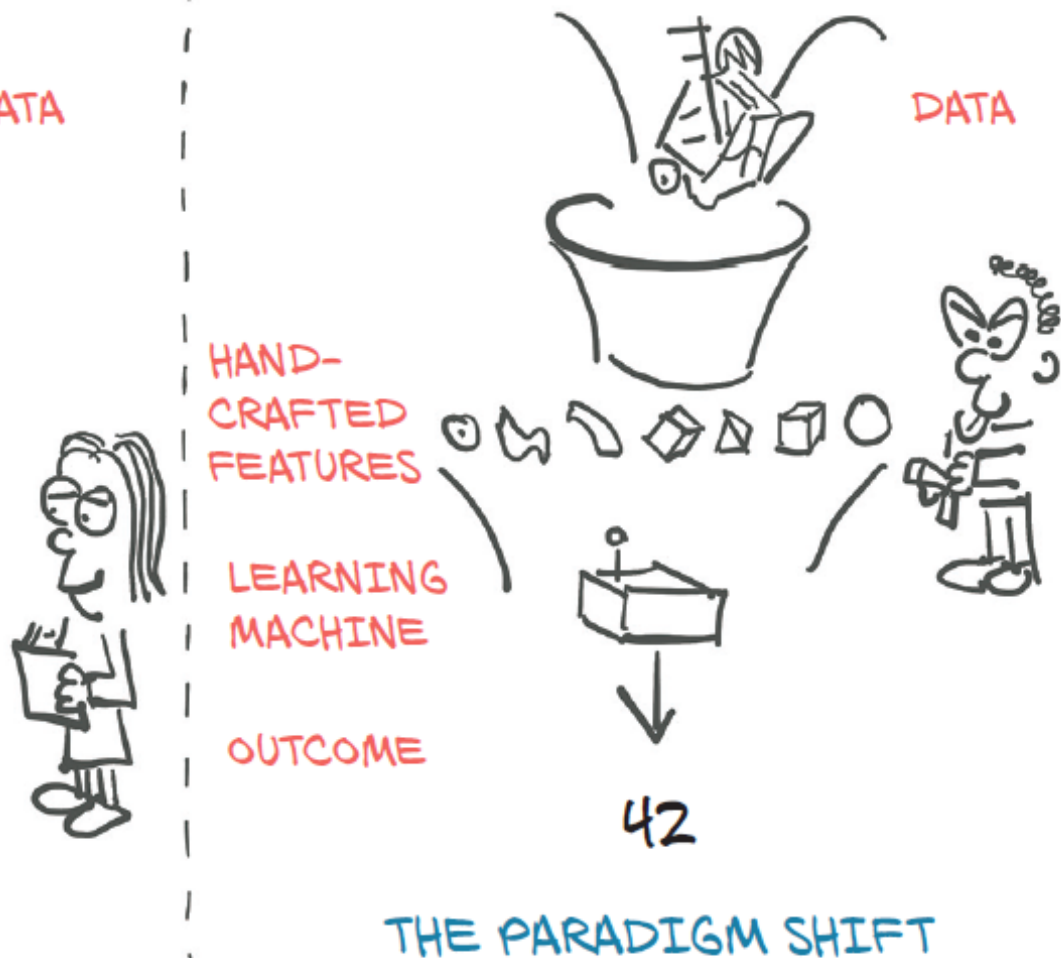
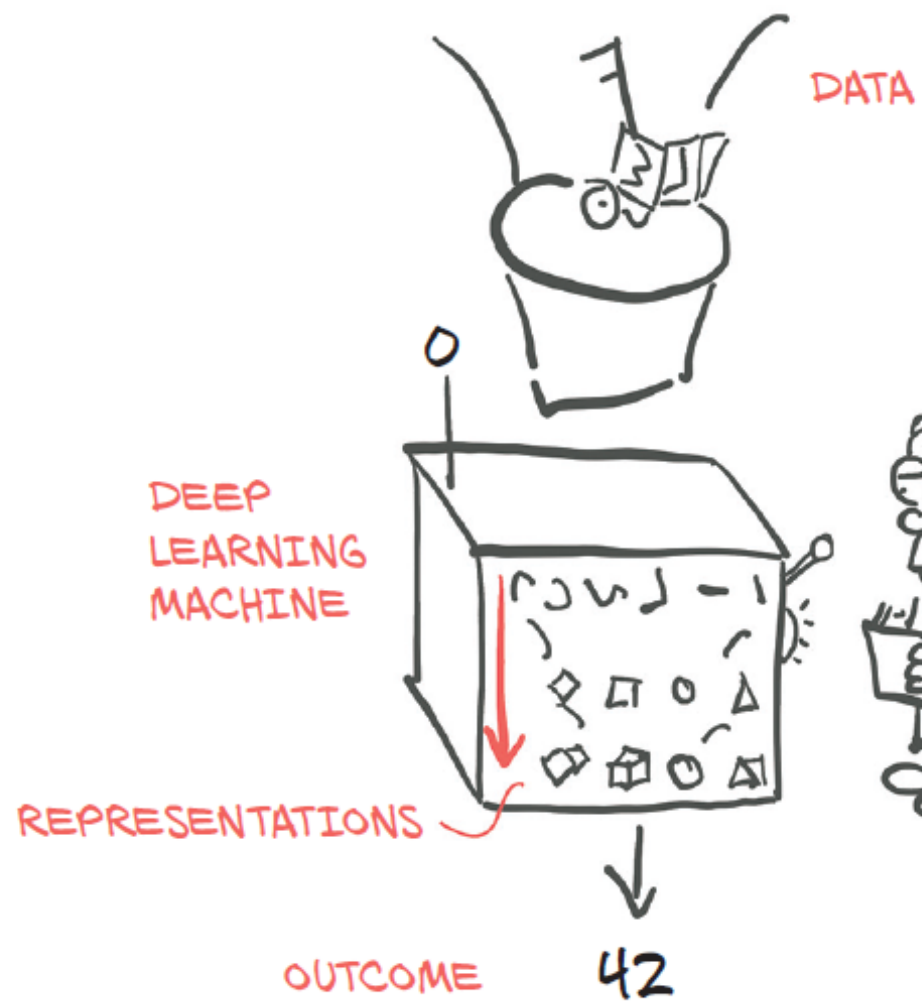
2: Promjena koordinata

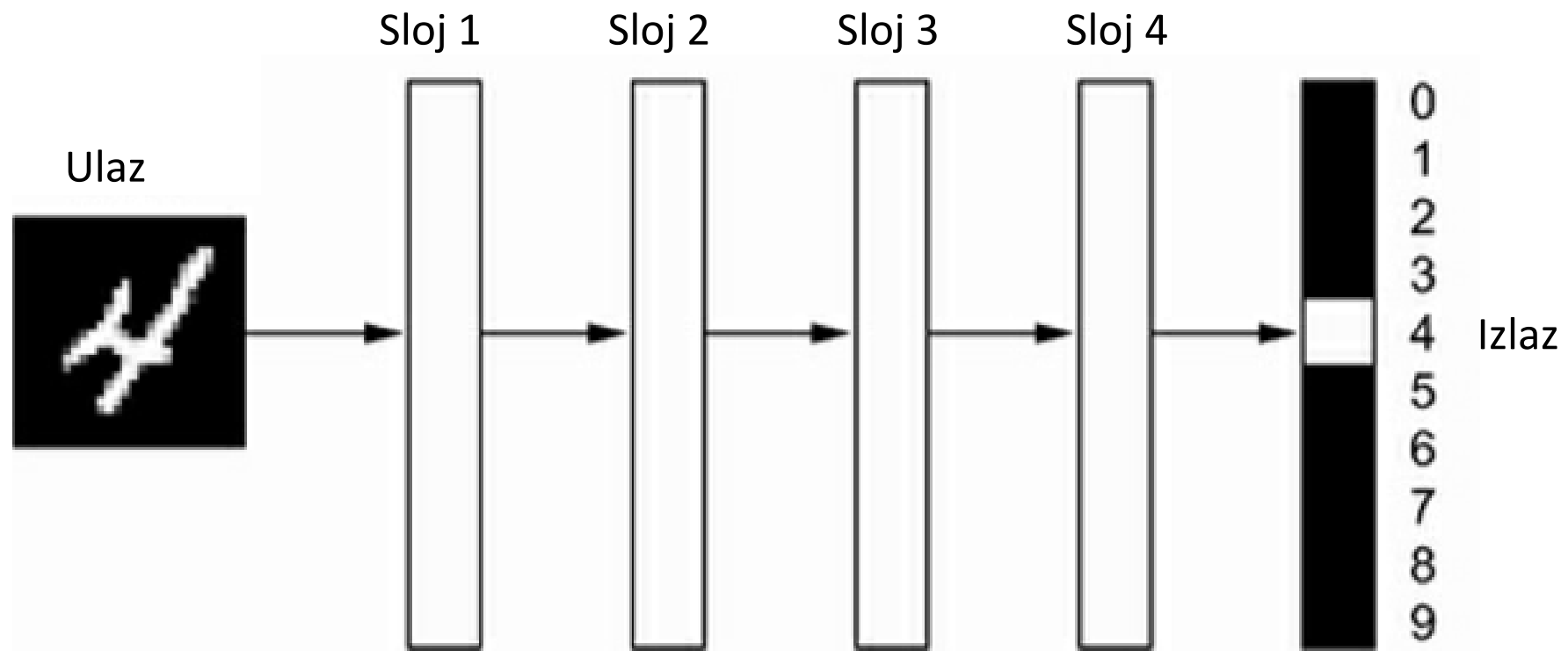
3: Bolja reprezentacija

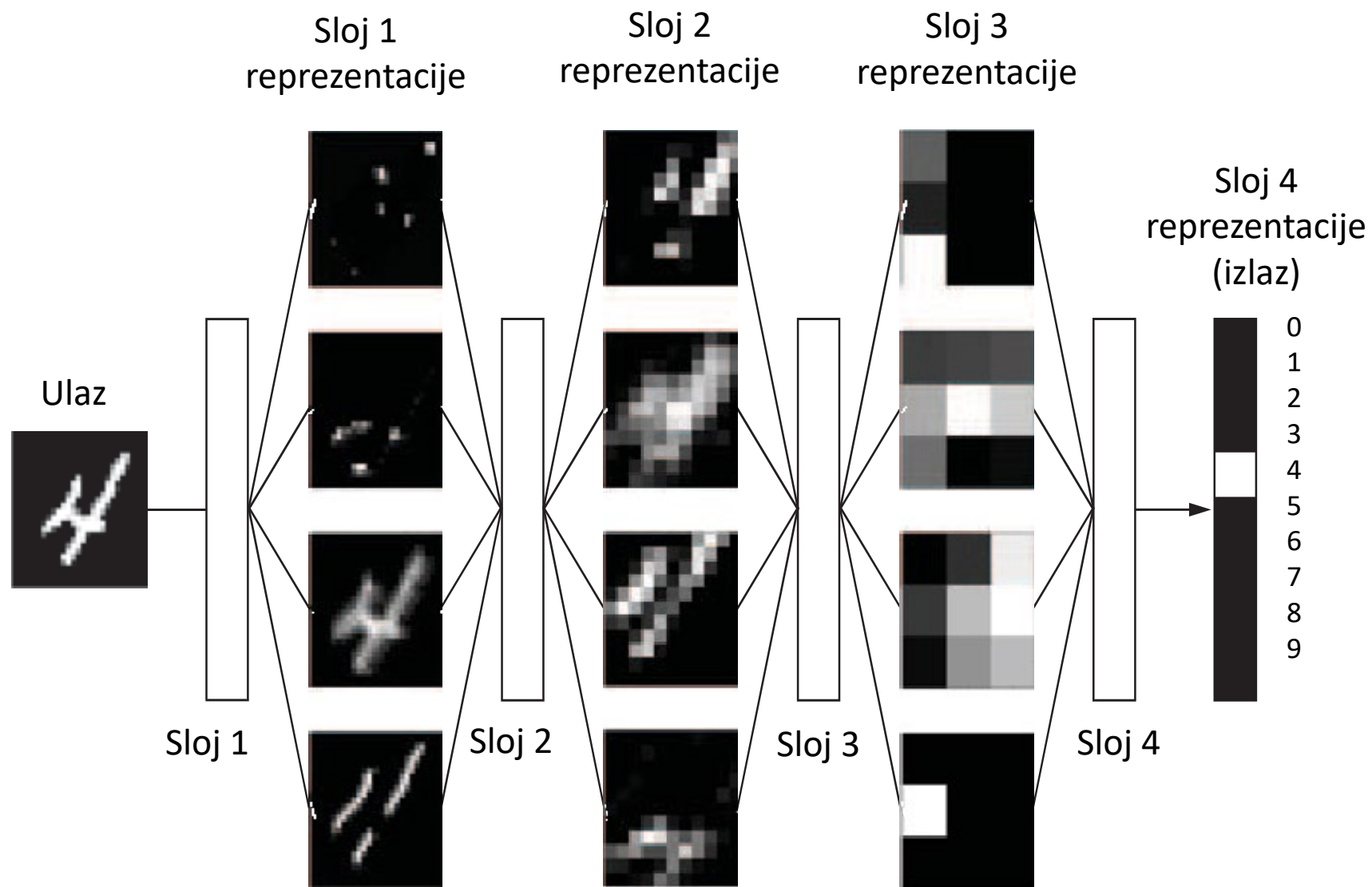
Središnji problem u strojnom/dubokom učenju je smisljena transformacija podataka – učenje smislene reprezentacije

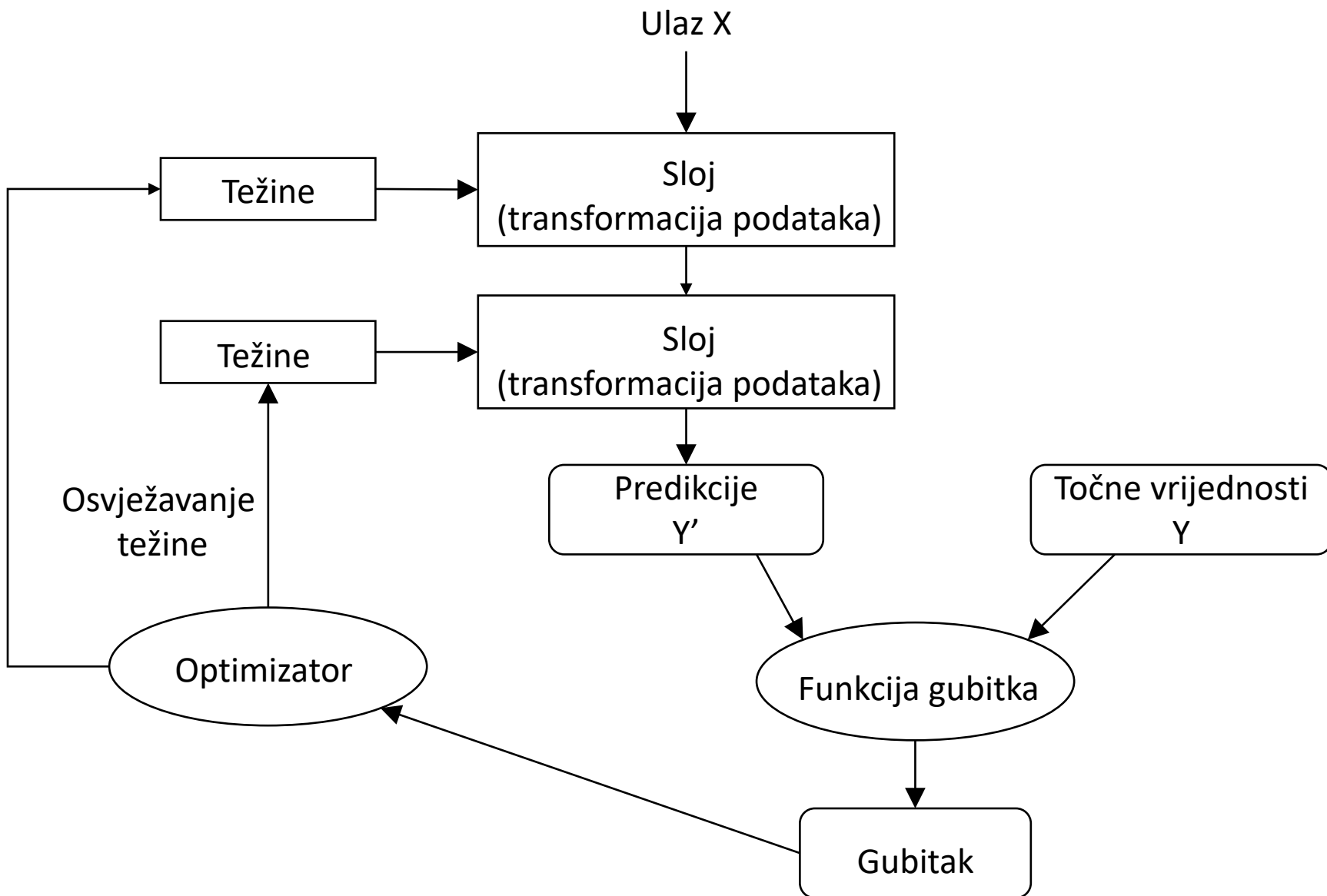
THE PARADIGM SHIFT

Ideja: uzastopni slojevi reprezentacije

Informacija prolazi kroz uzastopne filtre i pročišćava se

Funkcije gubitka

- Klasifikacija:

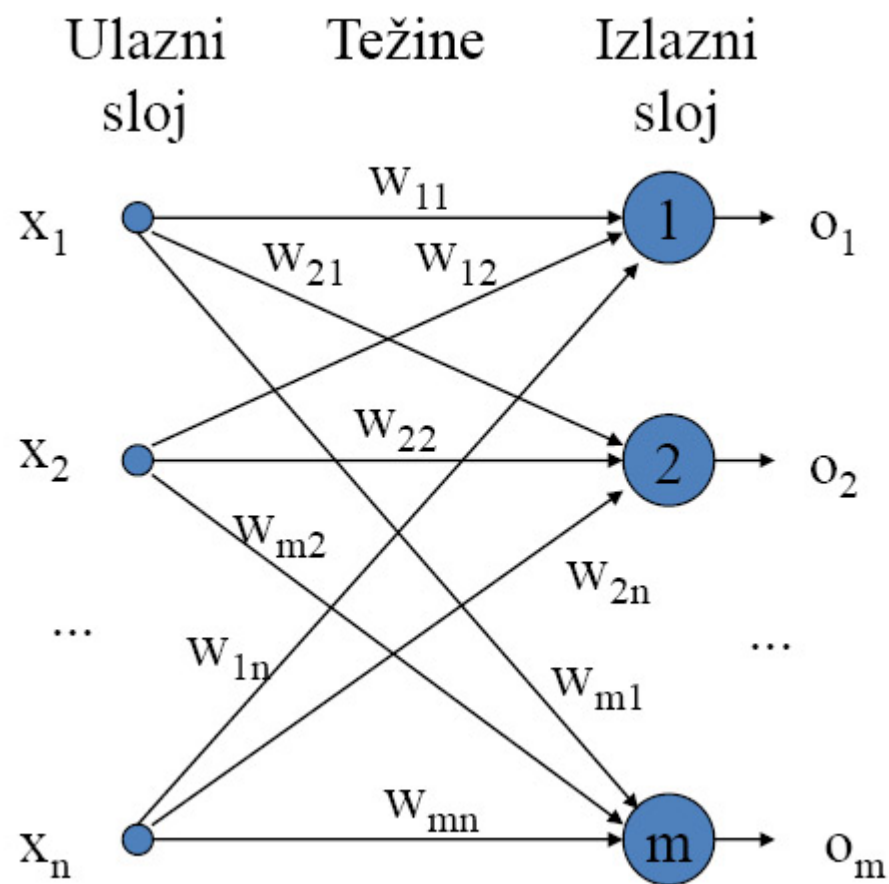
- Binarna klasifikacija – binarna unakrsna entropija

$$-\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N [y_i \cdot \log y'_i + (1 - y_i) \cdot \log(1 - y'_i)]$$

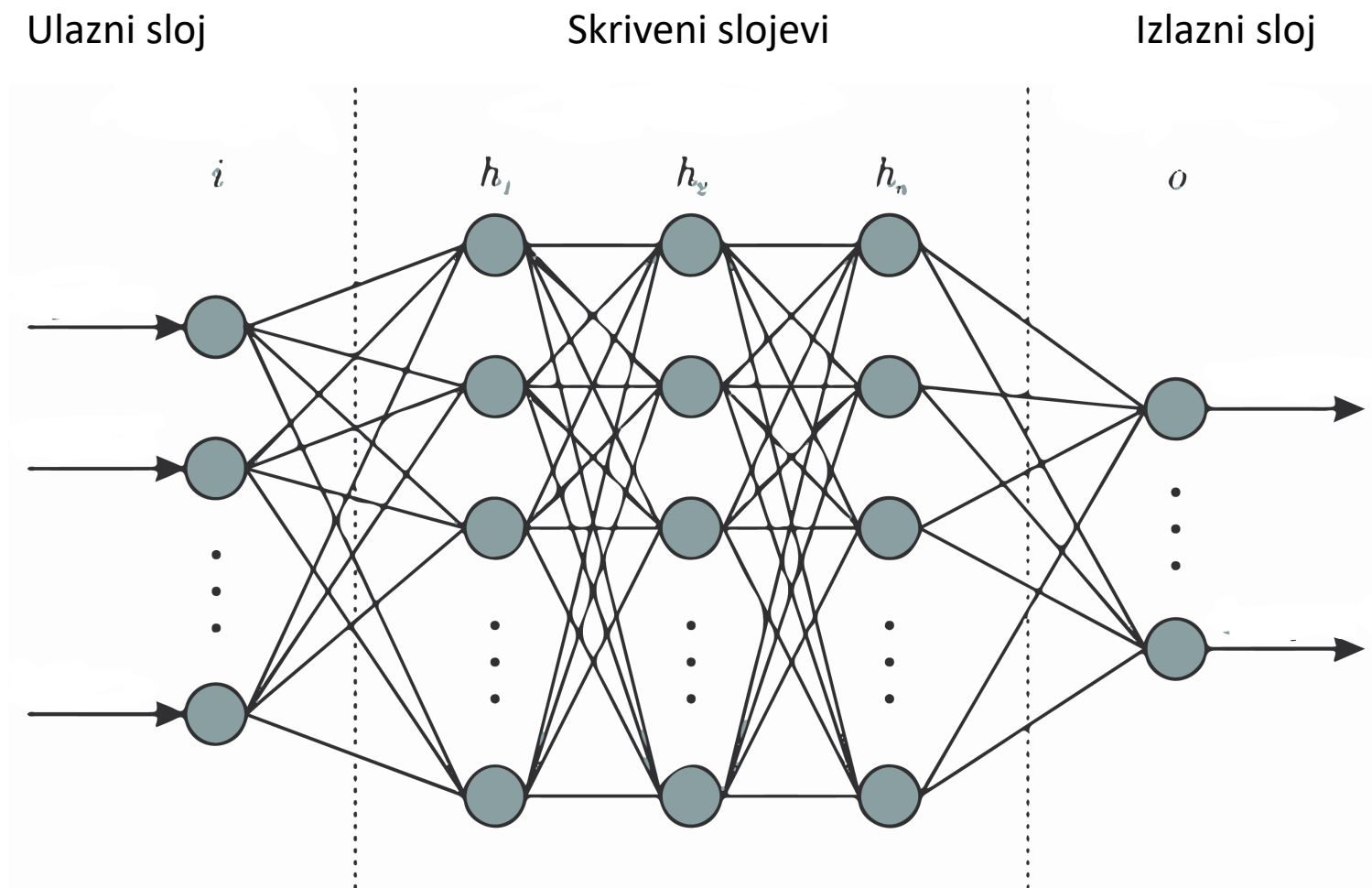
- Regresija

- Srednja kvadratna pogreška (MSE)
- Srednja apsolutna pogreška (MAE)

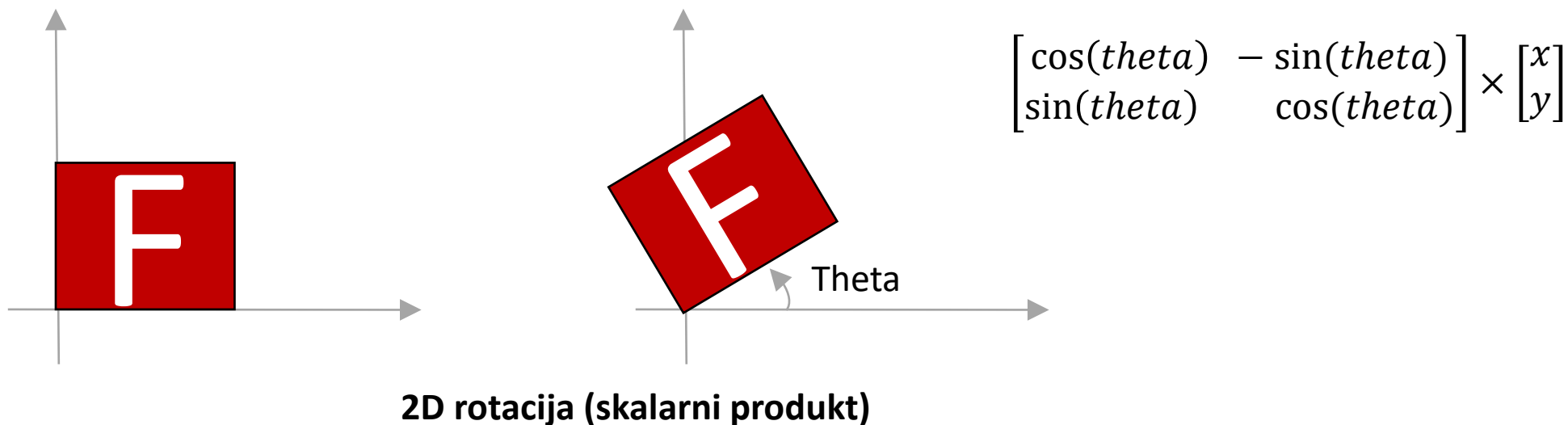
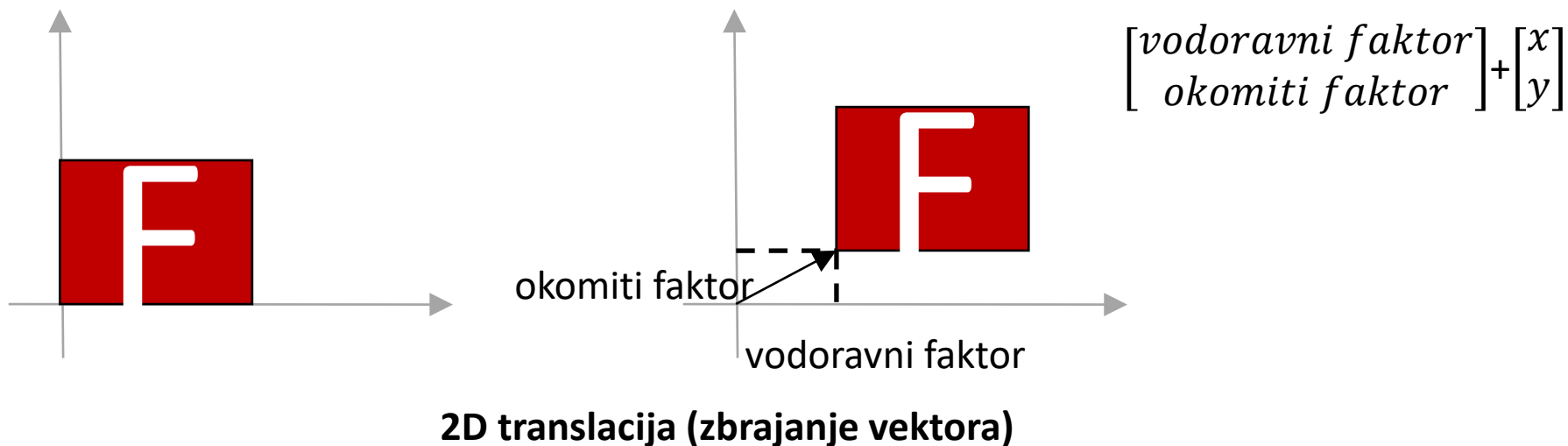
Jednoslojna neuronska mreža

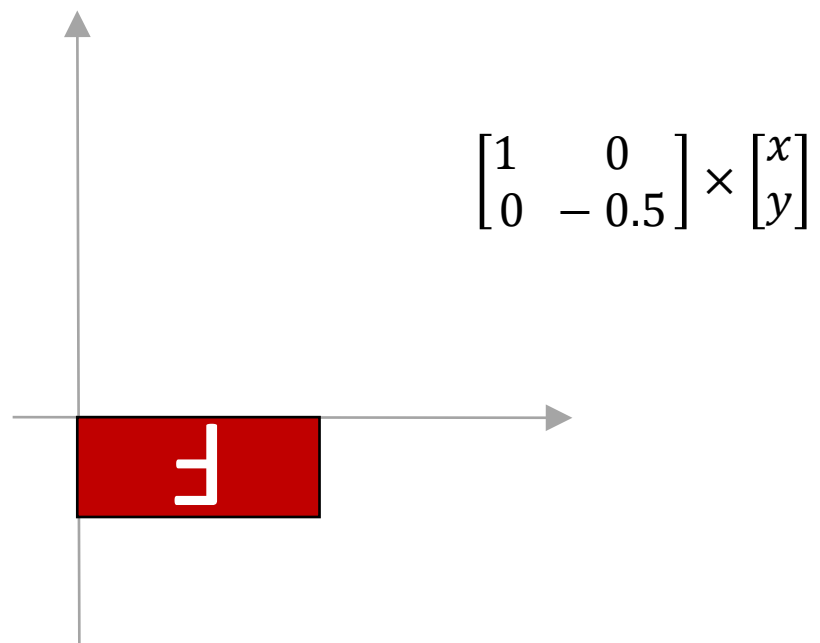
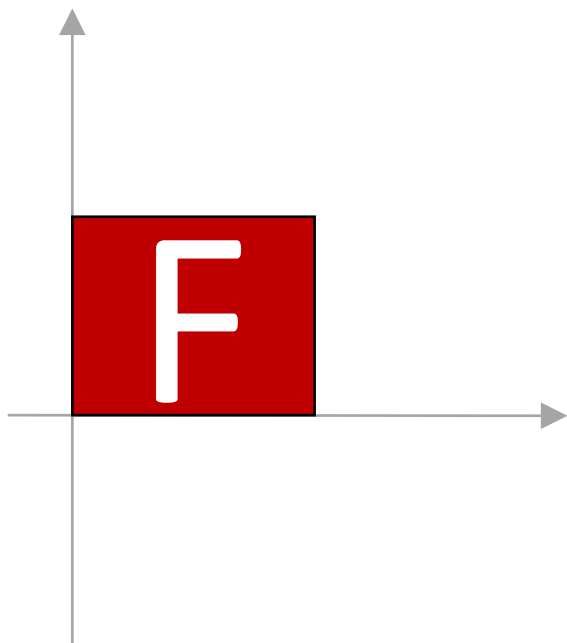
Neuronska mreža

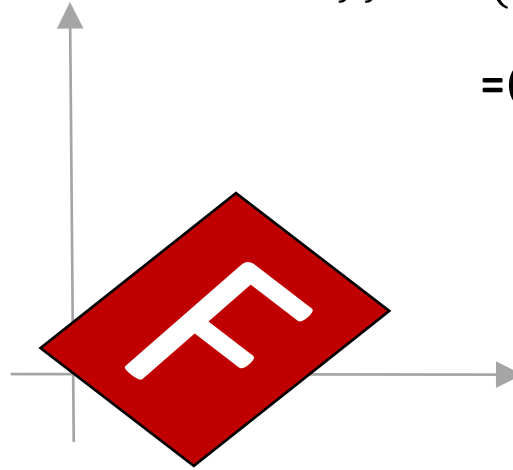
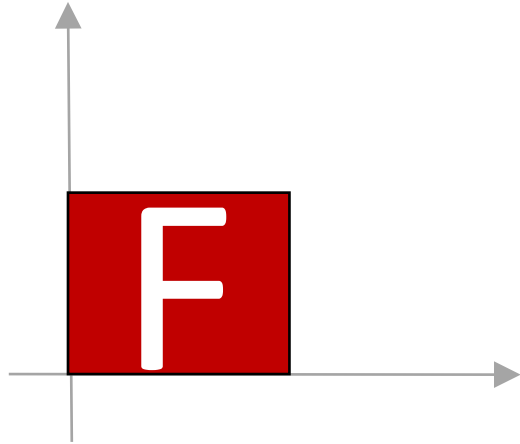
Linearne transformacije

2D skaliranje (skalarni produkt)

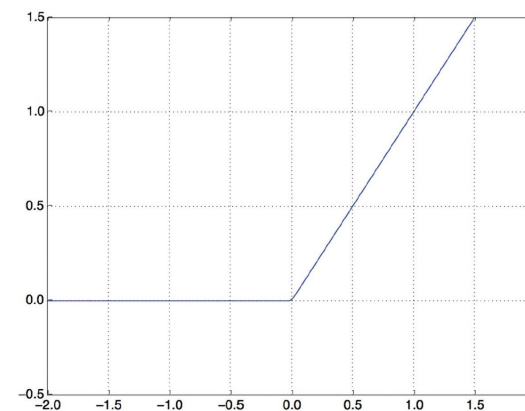
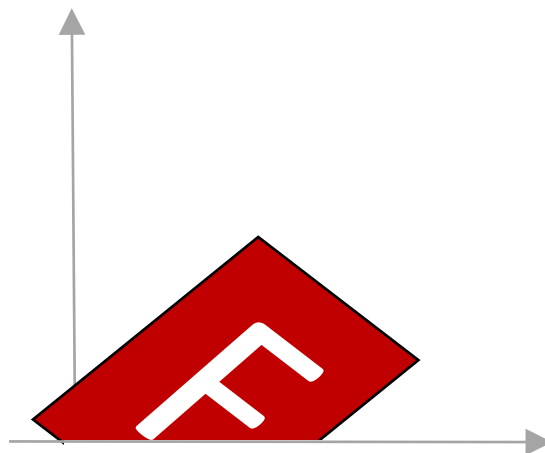
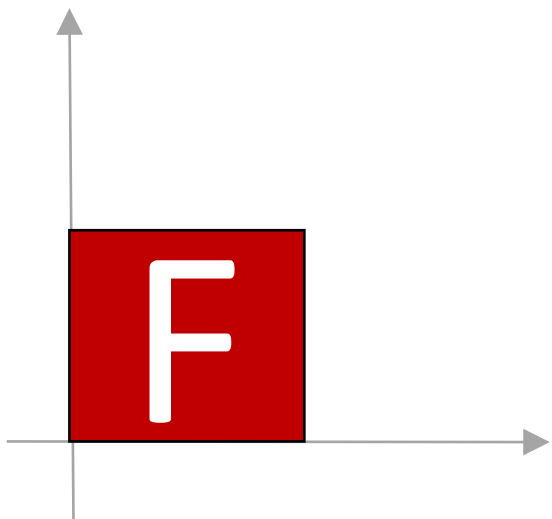

Affina transformacija u ravnini

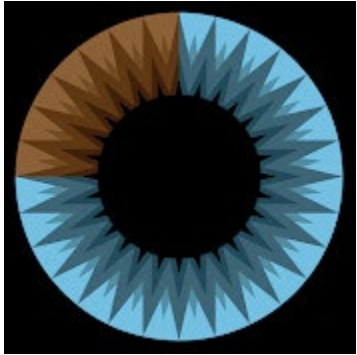

$$\begin{aligned} & \mathbf{W} \times \mathbf{x} + \mathbf{b} \\ \text{affina2}(\text{affina1}(\mathbf{x})) &= \mathbf{W2} \times (\mathbf{W1} \times \mathbf{x} + \mathbf{b1}) + \mathbf{b2} = \\ &= (\mathbf{W2} \times \mathbf{W1}) \times \mathbf{x} + (\mathbf{W2} \times \mathbf{b1} + \mathbf{b2}) \end{aligned}$$

Affina transformacija praćena relu aktivacijom

Uvod u linearnu algebru

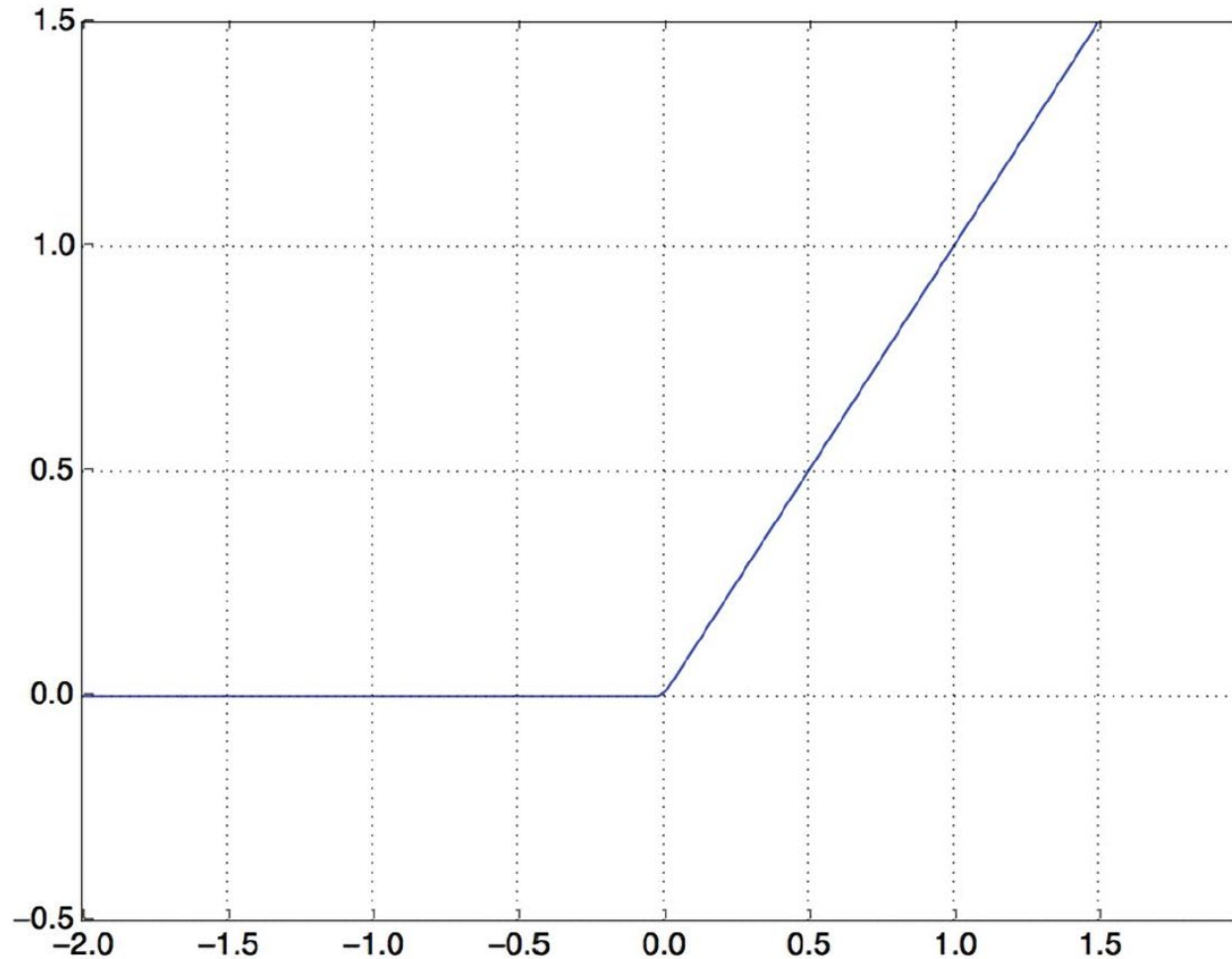
3Blue1Brown

https://www.youtube.com/playlist?list=PLZHQObOWTQDPD3MizzM2xVFitgF8hE_ab

Zašto trebamo aktivacijsku funkciju

- Bez nje imamo samo linearnu transformaciju ulaznih podataka
- Skup svih mogućih linearnih transformacija ulazni podatka u višedimenzionalnom prostoru – previše restriktivno
- Za bogatiji prostor hipoteza trebamo **nelinearnosti**, odnosno aktivacijske funkcije

ReLu (rectified linear unit function)

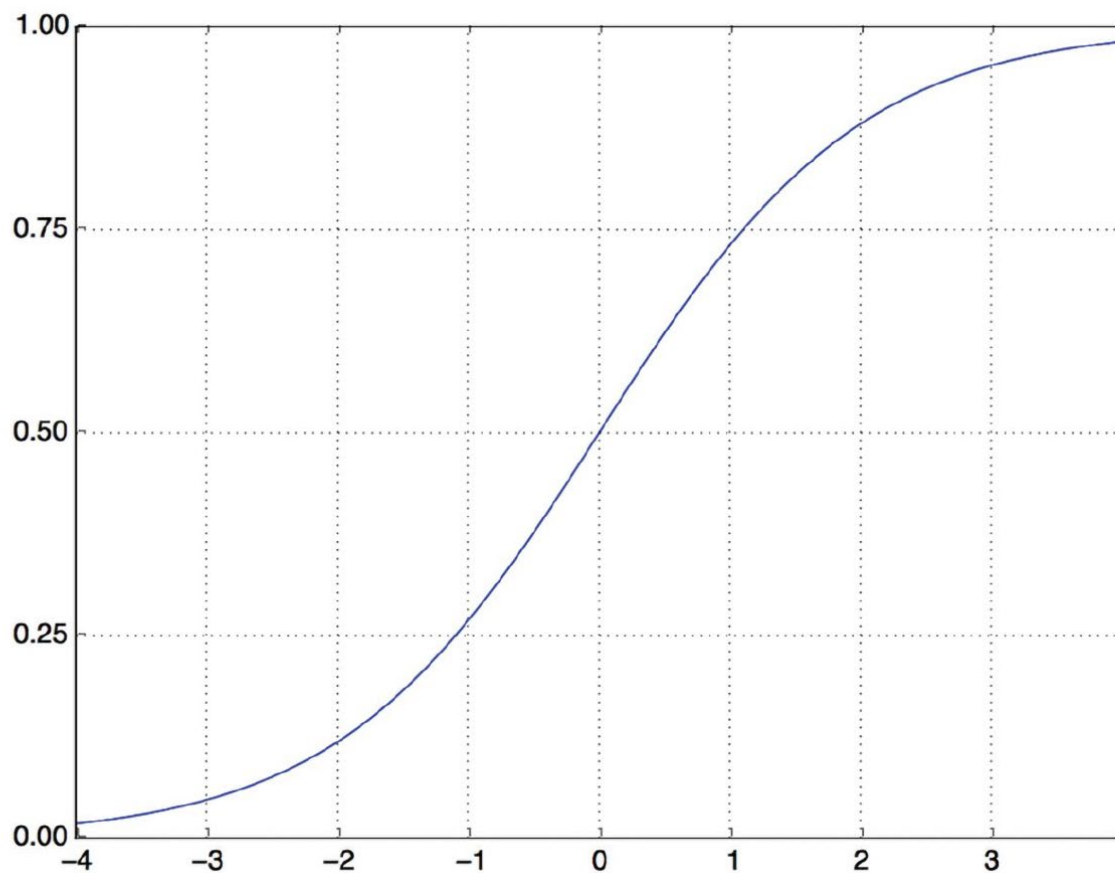
Prednosti:

- Smanjena izvjesnost nestajućeg gradijenta
- ReLu i njena derivacija su brže za izračunati od sigmoide.
- **Jednostavna i dovoljno dobra u većini slučajeva**

Nedostaci:

- u slučaju da previše aktivacija je ispod nule onda će velik broj neurona vraćati 0 i tako sprječavati učenje.
- Rješenje: Leaky-ReLu, ELU,

Sigmoida

Koristimo u zadnjem sloju da dobijemo skor u rasponu $[0, 1]$ koji možemo interpretirati kao vjerojatnost

Geometrijska interpretacija dubokog učenja

- Sve je vektor, odnosno sve je točka u geometrijskom prostoru
- Ulaze (slike, tekstove, zvučni signal) potrebno je prvo **vektORIZIRATI**
- Svaki sloj radi jednu jednostavnu geometrijsku transformaciju na podacima koji prolaze kroz njega
- Transformacija mora biti **diferencijabilna** da model može učiti – postepena geometrijska promjena od ulaza do izlaza mora biti glatka i kontinuirana 😊

Geometrijska interpretacija dubokog učenja

Dva lista papira (crveni i plavi), zgužvani zajedno.

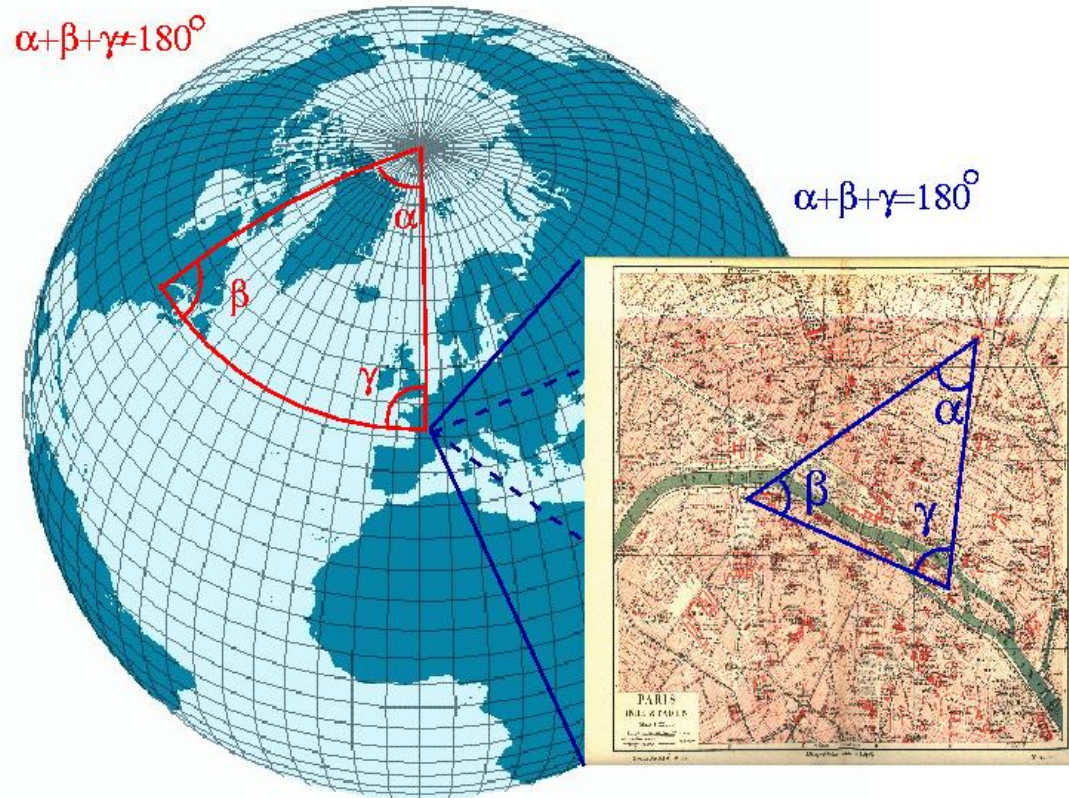
Zgužvani papiri – klasa podataka

Duboko učenje

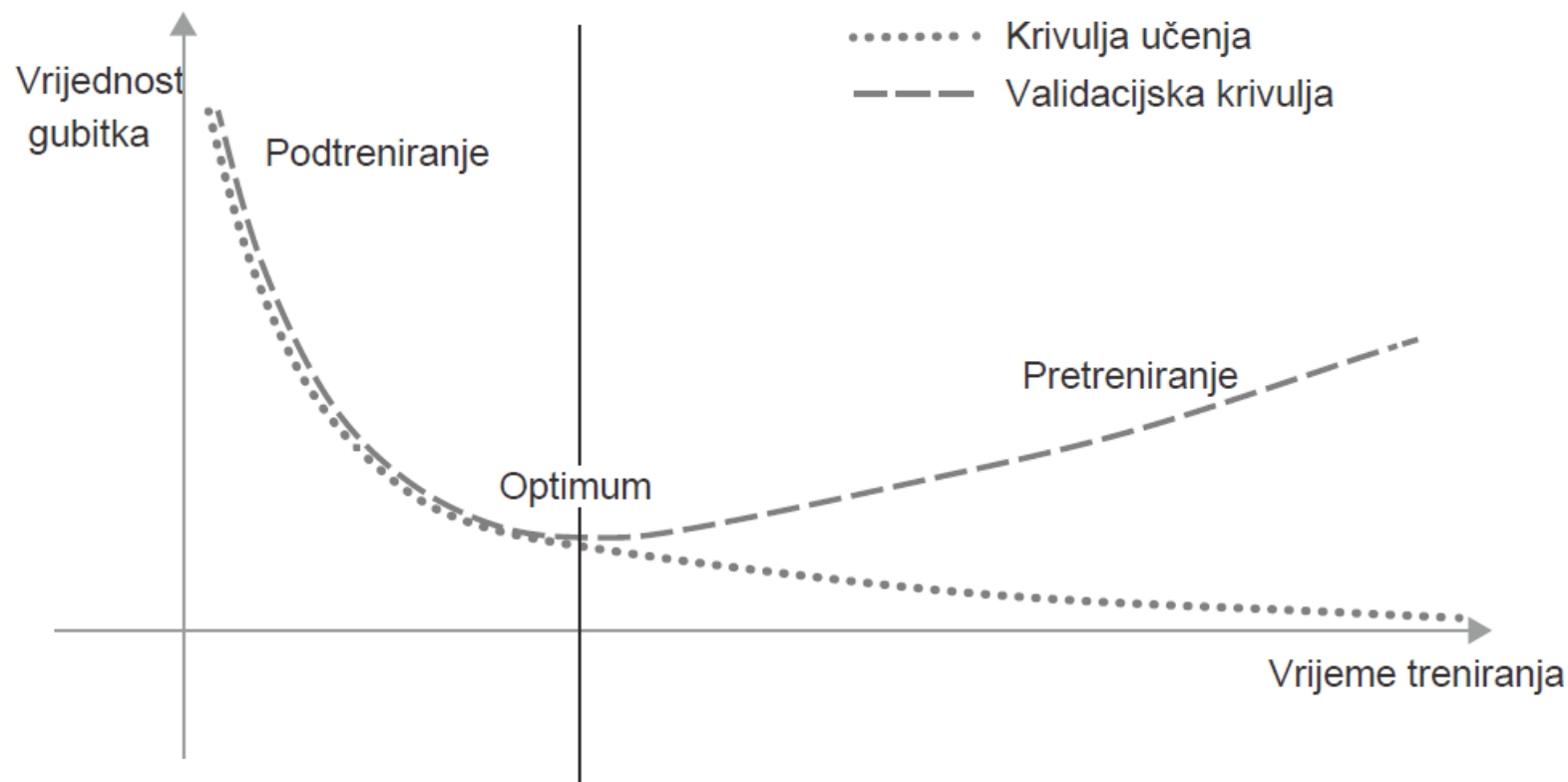
- transformacija zgužvane lopte do razine da može razdvojiti klase
- svaki sloj pomalo transformira

Mnogostrukost (engl. Manifold)

Apstraktan [topološki prostor](#) u kojem svaka točka ima [okolinu](#) koja podsjeća na [euklidski prostor](#), ali čija globalna struktura može biti kompliciranija. Kada se proučavaju mnogostrukosti, pojam [dimenzije](#) je važan.

Poopćenje: cilj strojnog učenja

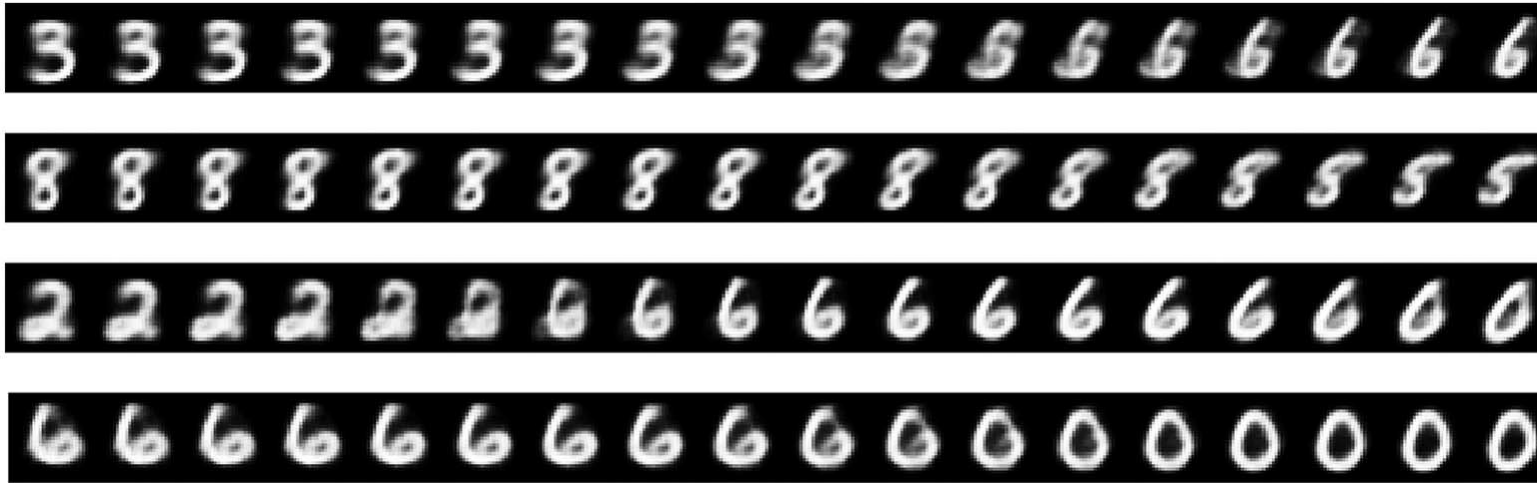
Optimizacija:

Proces prilagođenja modela u cilju postizanja najboljih performansi za podatke za učenje

Poopćenje:

Kako se trenirani model ponaša na podacima koje prije nije vidio. Ne možemo ju kontrolirati. Možemo jedino prilagoditi model podacima

Hipoteza mnogostrukosti

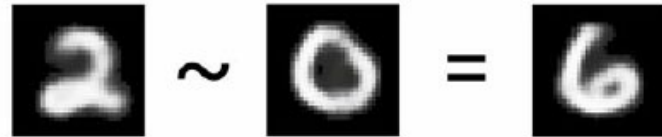

- rukom pisane znamenke zauzimaju sićušan, strukturiran podprostor (ukupan prostor 256^{784}) 28x28 pixelsa
- podprostor je kontinuiran (mala modifikacija -> još uvijek prepoznatljivo)
- podprostor je povezan (međuslike)

Teza povlači:

- Modeli trebaju prilagoditi relativno jednostavan, nisko-dimenzionalan visoko strukturiran prostor (latentna mnogostrukost)
- Unutar pojedine mnogostrukosti, moguće je INTERPOLIRATI između dva ulaza, odnosno pretvoriti iz jednog u drugi preko kontinuiranog kuta čije sve točke pripadaju mnogostrukosti

Razlika između linearne interpolacija i one u latentnoj mnogostrukosti

Interpolacija mnogostrukosti

(međutočka u latentnoj mnogostrukosti)

Linearna interpolacija

(srednja vrijednost u enkodiranom prostoru)

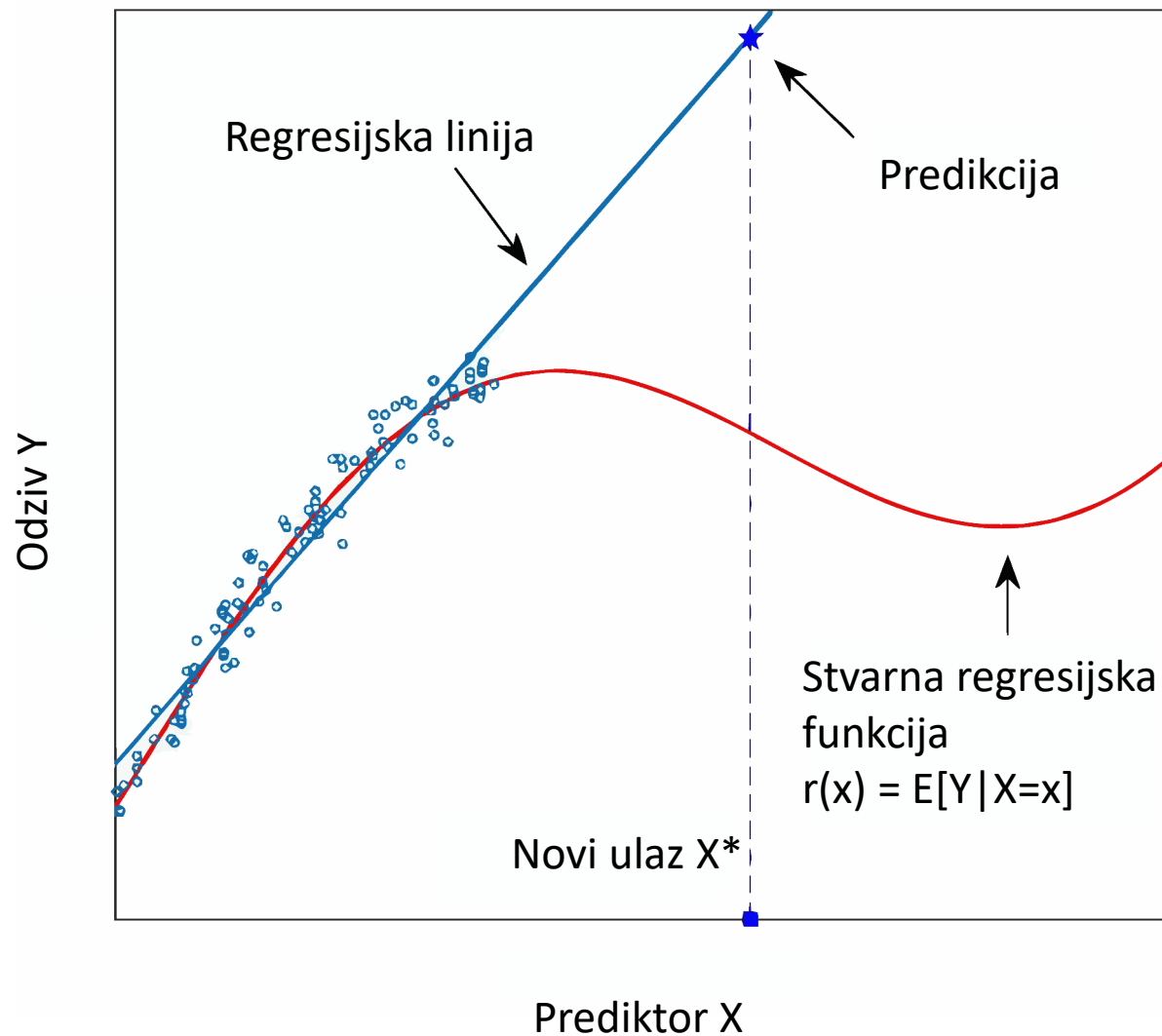
Interpolacija omogućuju samo lokalno poopćenje

Ljudi imaju sposobnost ekstremnog poopćenja koji su omogućeni kognitivnim mehanizmima drugačijim od interpolacije:

- apstrakcija,
- simbolički modeli svijeta,
- logika,
- rasuđivanje,
- apriorna znanja o svijetu.

Razum nasuprot intuiciji i prepoznavanju uzoraka!

Interpolacija vs ekstrapolacija

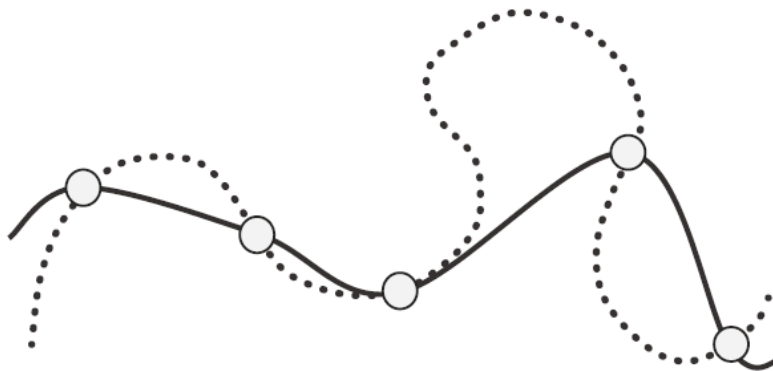

Uzorkovanje

Originalni latentni prostor

Rijetko uzorkovanje:
Model ne odgovara
latentnom prostoru i
vodi krivoj interpolaciji

Gusto uzorkovanje: Model
dobro aproksimira latentni
prostor i interpolacija vodi
k poopćenju

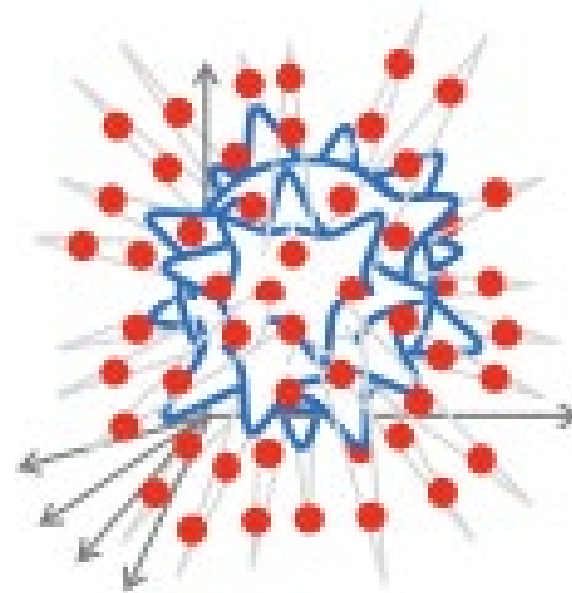
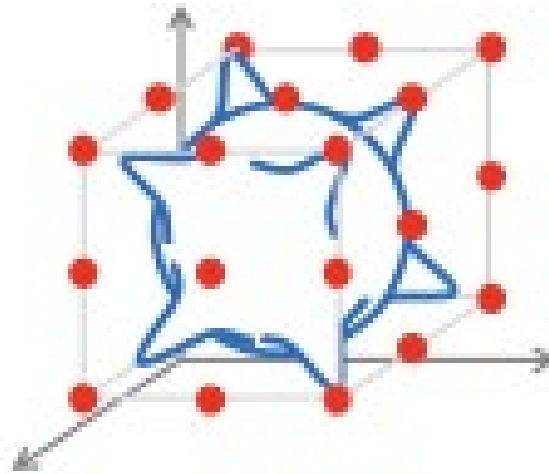
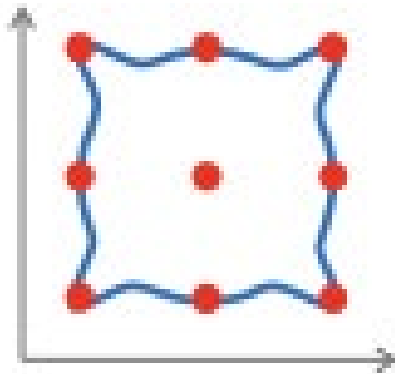

Interpolacija u visokodimenzionalnom prostoru

- Interpolacija u niskodimenzijalnom prostoru je klasičan problem obrade signala i možemo precizno matematički kontrolirati pogrešku
- Visokodimenzionalan prostor je problem – **prokletstvo dimenzionalnosti**

Prokletstvo dimenzionalnosti

- Porast broja dimenzija -> raste volumen, dostupni podaci postaju rijetki
- Potrebna količina podataka raste **eksponencijalno** s brojem dimenzija

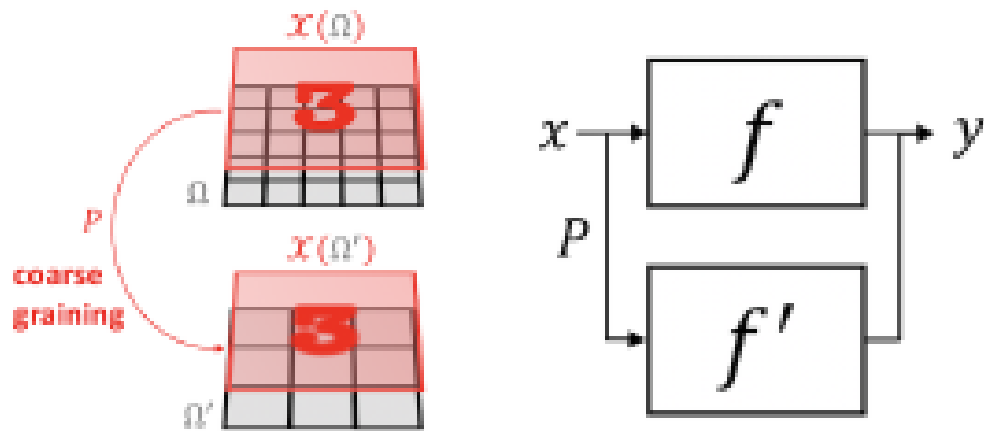

Redukcija dimenzionalnosti

- Potrebno je imati **snažnu pretpostavku o ciljnoj funkciji** (npr. ovisnost o skupu niskodimenzionalnih projekcija ulaza)
- U većini realnih primjera to nije moguće (udaljene interakcije među značajkama)
- Nadamo se da **su podaci prostorno strukturirani** -> korištenje prostorne strukture fizičke domene i inicijalnih geometrijskih znanja (prior)

Inicijalna geometrijska znanja

$$P: X(\Omega) \rightarrow X(\Omega')$$

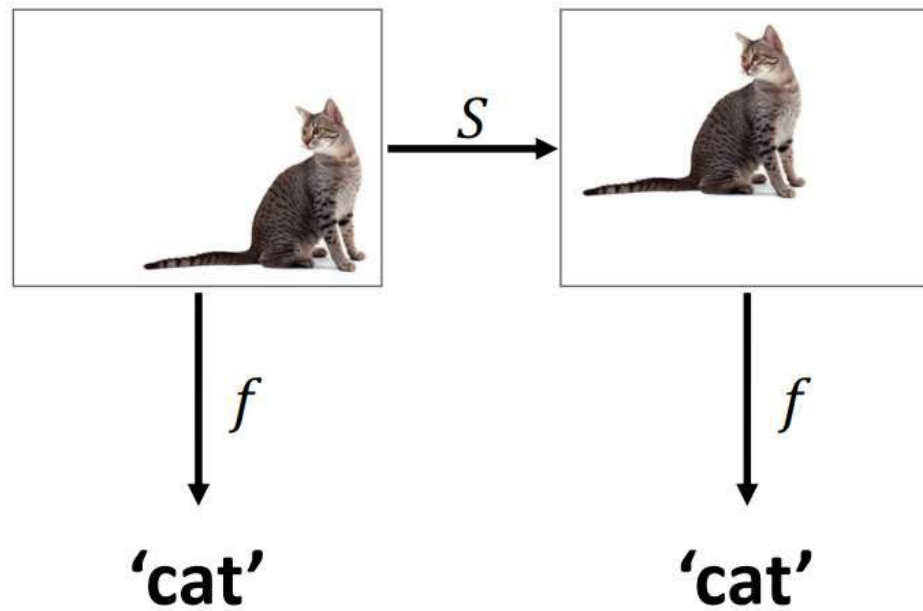
- **Simetrija** – transformacija koja ostavlja određena svojstva objekta ili sustava nepromijenjenim ili invarijantnim
- **Razdvajanje skala** - mogućnost čuvanja važnih karakteristika signala kada ga se prebacuje u grublju verziju domene (npr. uzorkovanje slike pogrubljenjem koordinatne mreže)

Induktivna pristranost

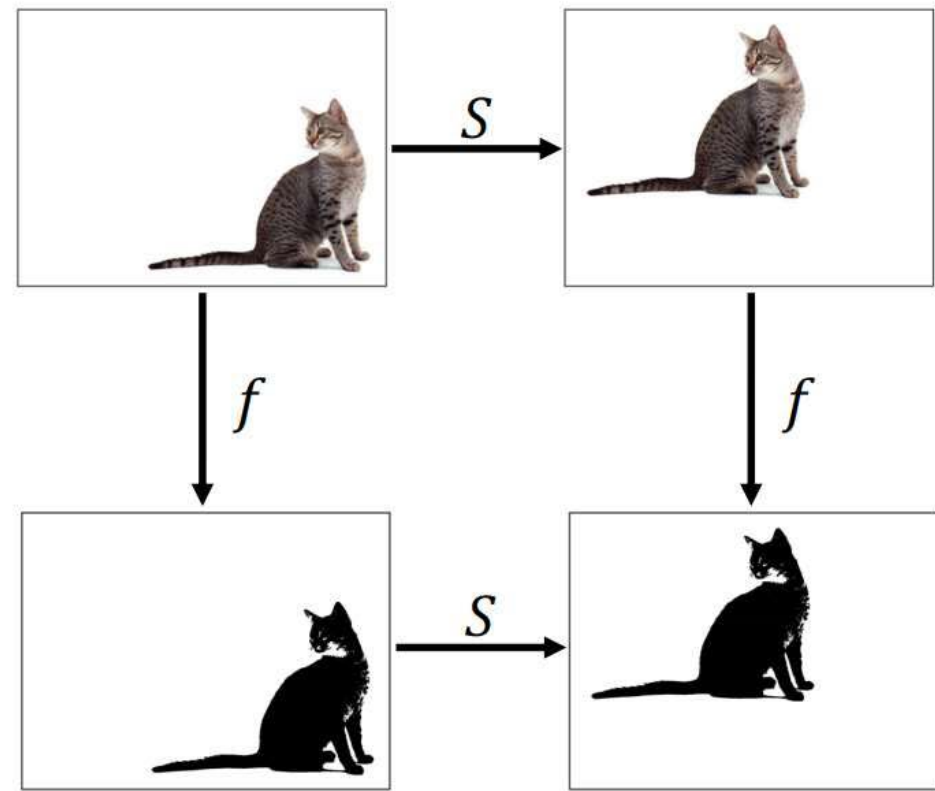
- **Učenje** – proces usvajanja korisnog znanja kroz promatranje i interakciju sa svijetom.
- Često više jednako dobrih rješenja
- **Induktivna pristranost** dopušta algoritmu za učenje da prioritizira jedno rješenje pred drugima, **neovisno o podacima**
- Primjeri: regularizacija, uključenost u samu arhitekturu
- Idealno induktivna pristranost poboljšava pretragu za rješenjem bez gubitka performansi te pomaže pronaći rješenje koje **poodćava** u poželjnom smjeru

Invarijantnost i ekvivarijantnost pomaka

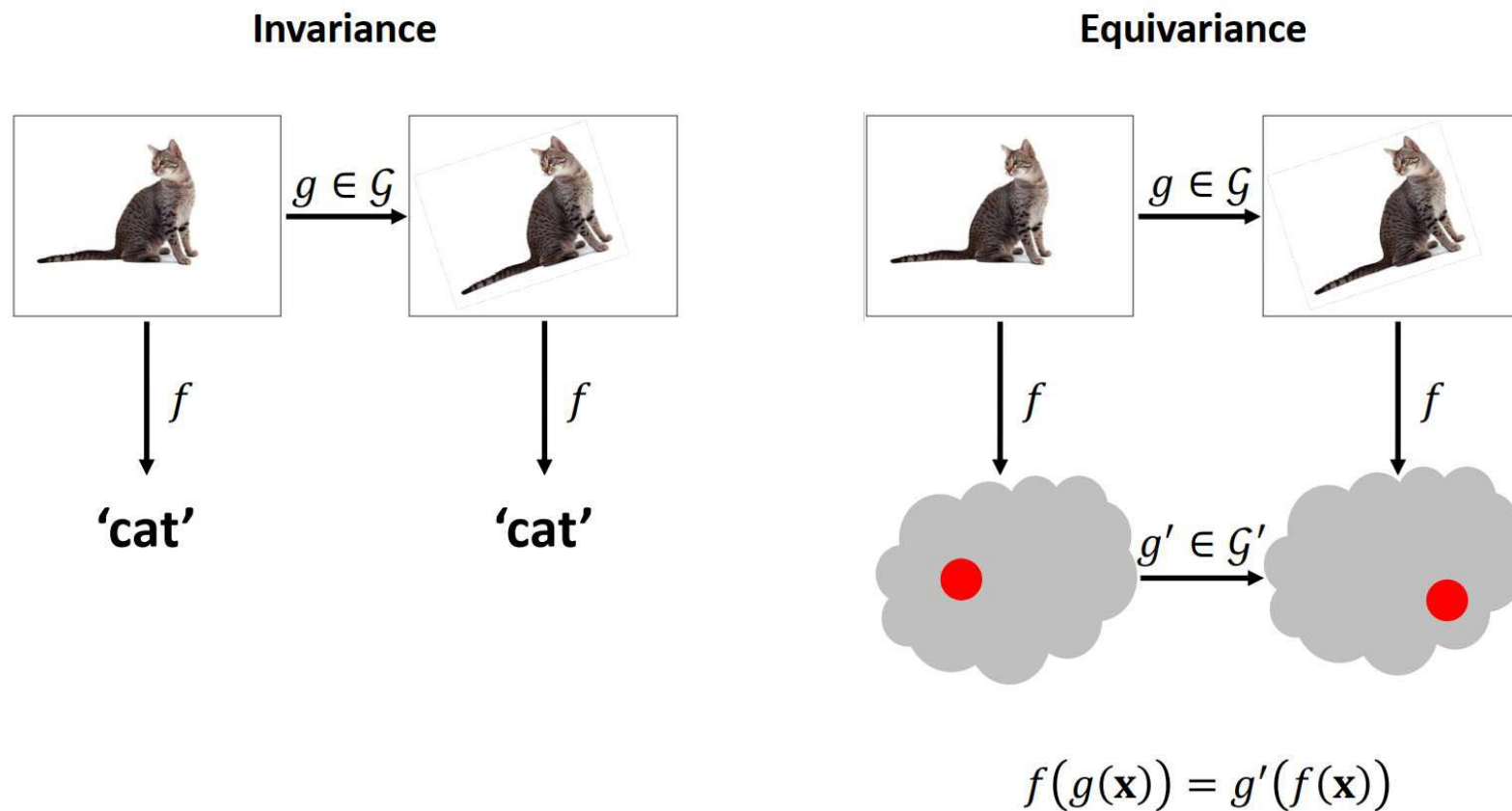
Invariance

Equivariance

Ekvivarijantnost grupa

Grupe su jednostavno skupine operacija koje imaju svojstvo zatvorenosti. To su bilo koje operacije u kojima kombiniramo dva elementa grupe i dobivamo neki drugi element te grupe. Primjer: rotacije. Dvije uzastopne rotacije se može izvesti kao jedna veća.

Kako dizajnirati neuronske mreže

- Identificirati svojstva **podataka/struktura/invarijantnosti** koje su najviše opća i minimalistička
- Dizajnirati slojeve koji mogu uhvatiti te strukture, i naslagati puno njih
- Neuronske mreže (NN) su **teške za debugiranje**. Loše NN čine se da rade, ali su spore za treniranje, zahtijevaju puno podataka i loše poopćavaju

Glavne klase neuronskih mreža

- MLP (engl. multilayer perceptron) – potpuno povezane mreže
- CNN (engl. convolutional neural network) – konvolucijske mreže
- RNN (engl. Recurrent neural network) – povratne mreže

MLP/FC mreže

- Struktura podataka
 - Ulazni podaci se sastoje od **uzoraka/predložaka fiksne veličine**
- MLP izvodi podudaranje uzorka za fiksnu ulaznu veličinu
- Kompozicija funkcija:
$$F_0 \circ F_1 \circ \dots \circ F_{L-1} \circ F_L$$
gdje $F_l(x_{l-1}) = \sigma(W_l x_{l-1} + b_l) = x_l$ gdje W_l i b_l se uče koristeći SGD
- Performanse:
 - Odlično za po dijelovima linearne podatke

CNN

- Struktura podataka

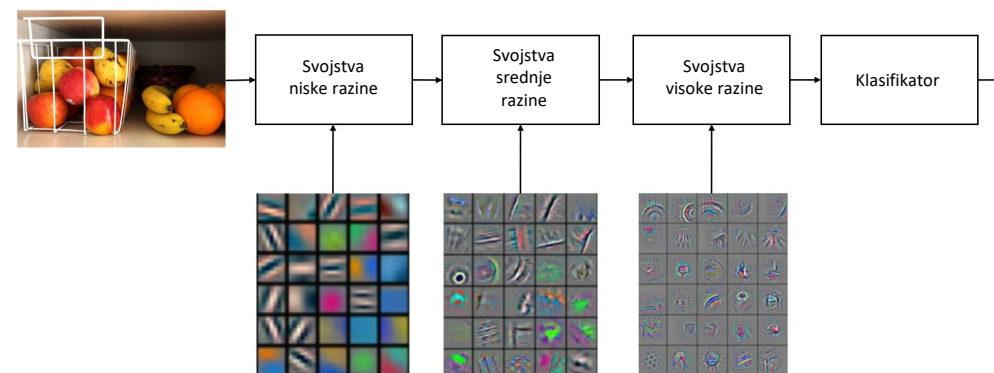
- Ulazni podaci imaju **rešetkastu strukturu** poput 2D/3D slika i videa

- CNN hvata svojstva slika

- Lokalna i globalna **translacijska invarijantnost** na rešetci
 - Objekt je prepoznat neovisno o svojoj poziciji
 - Invarijantnost na rešetci za lokalne deformacije
 - Hijerarhijska reprezentacija podataka (svojstvo višeskalarnosti)

- Performanse

- Izvrsno za rešetkasto strukturirane podatke

CNN

- Kompozicija funkcija:

$$F_0 \circ F_1 \circ \dots \circ F_{L-1} \circ F_L$$

gdje $F_l(x_{l-1}) = \sigma(A_l * x_{l-1} + b_l) = x_l$
* je operator konvolucije
 A_l je jezgra fiksne veličine
 A_l i b_l se uče koristeći SGD

- Konvolucijska operacija:

- Linearna operacija (slična MLP), ali specijalizirana to podudaranje predloška sa pomičnim prozorom (translacija)
- Neovisna o ulaznoj veličini, iako se slike obično prilagođavaju na istu veličinu (zbog računalne efikasnosti grupe/GPU)

RNN

- Struktura podataka

- Ulazni podaci su **uređeni sljedovi** (ili 1D rešetke)
- Ulazne i izlazne duljine mogu varirati

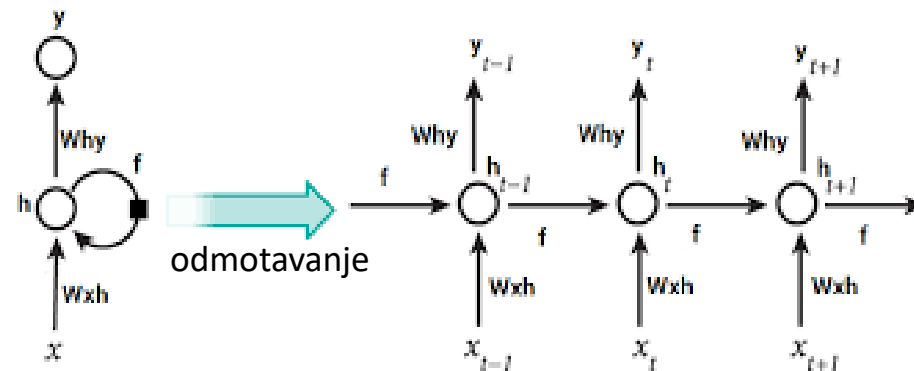
- RNA su dizajnirane za sljedove

- Uče reprezentaciju sljedova neovisno o duljini
 - Rekurzivna formula sumira sekvencu s vektorom h :

$$h \leftarrow f_W(h, x)$$

- Dijeljenje težina kroz vrijeme (translacijska invarijantnost)
- Zadržavanje ili ignoriranje informacije u slijedu za naredne zadatke
 - Mehanizam propusnice za zaboravljanje/pamćenje prošlosti ili novog ulaza:

$$\sigma \odot h$$

RNN

- Performanse:

- Značajan napredak u NLP, ali ne proboj
- Dominante u NLP do 2018

- Ograničenja

- Ne mogu naučiti dugotrajne zavisnosti (ne više od 50 koraka)
- Teške za treniranje zbog toga što su nelinearni dinamički sustavi
 - Bilo koja mala perturbacija može pojačati ili iščeznuti
- Spore za treniranje zbog slijedne prirode (za razliku od CNN)
 - Važno ograničenje kada se trenira na velikim skupovima podataka

Optimizacija temeljena na gradijentu

- Rezultat = $\text{ReLu}(\text{dot}(\text{input}, W) + b)$
- W i b , težine, parametri koje možemo učiti (jezgra, pristranost)
- Inicijalizacija – male slučajne vrijednosti
- Učenje – postepeno podešavanje težina temeljeno na ulaznom signalu

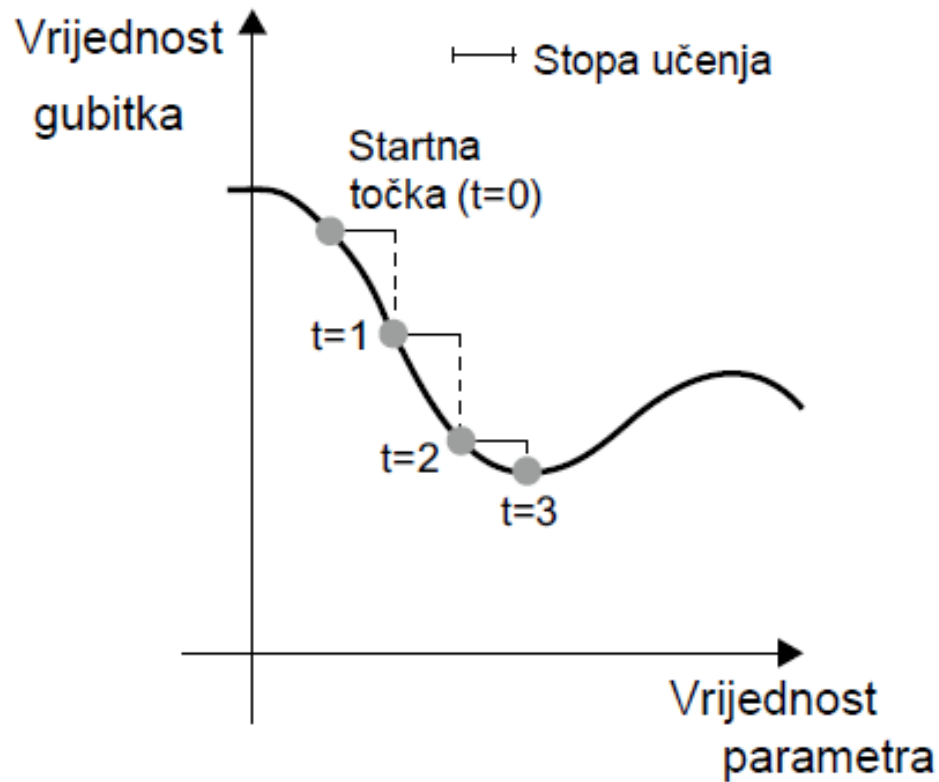
Učenje

1. Izvuči grupu primjera za učenje, \mathbf{x} i pripadajućih izlaza **$\mathbf{y_true}$**
2. Pokrenuti model na \mathbf{x} (prolaz prema naprijed) i dobiti predviđanja, **$\mathbf{y_pred}$**
3. Izračunati gubitak na toj grupi, mjera nepodudaranja između **$\mathbf{y_true}$** i **$\mathbf{y_pred}$**
4. Izračunati gradijent gubitka u odnosu na parametre modela (prolaz unatrag)
5. Malo pomaknuti parametre u smjeru suprotnom od gradijenta

Stohastički gradijentni spust (SGD)

- Stohastički – u svakom ciklusu uzimamo mini grupu podataka na slučajan način (mini grupni SGD)
- Stvarni SGD - u svakom krugu uzimamo samo jedan podatak
- Grupni SGD – uzeti sve podatke. Osvježavanje točnije, no računalno skupo
- Kompromis s manjom grupom

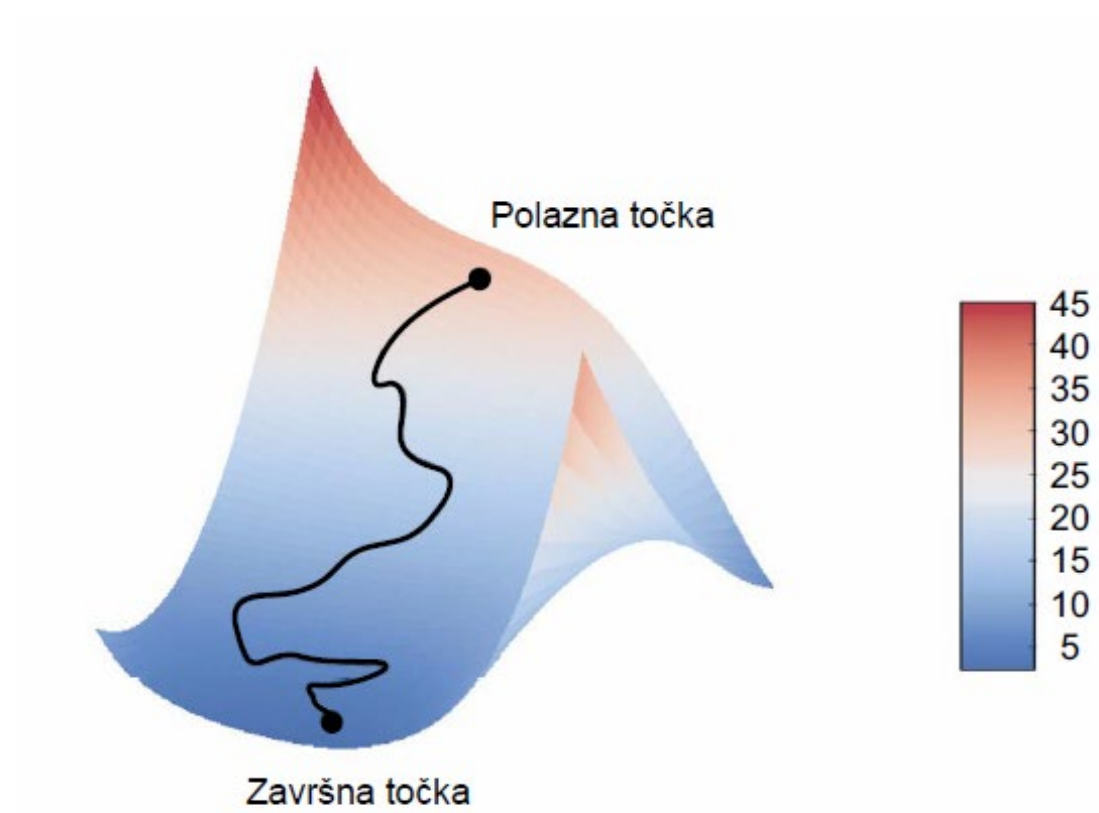
Stopa učenja

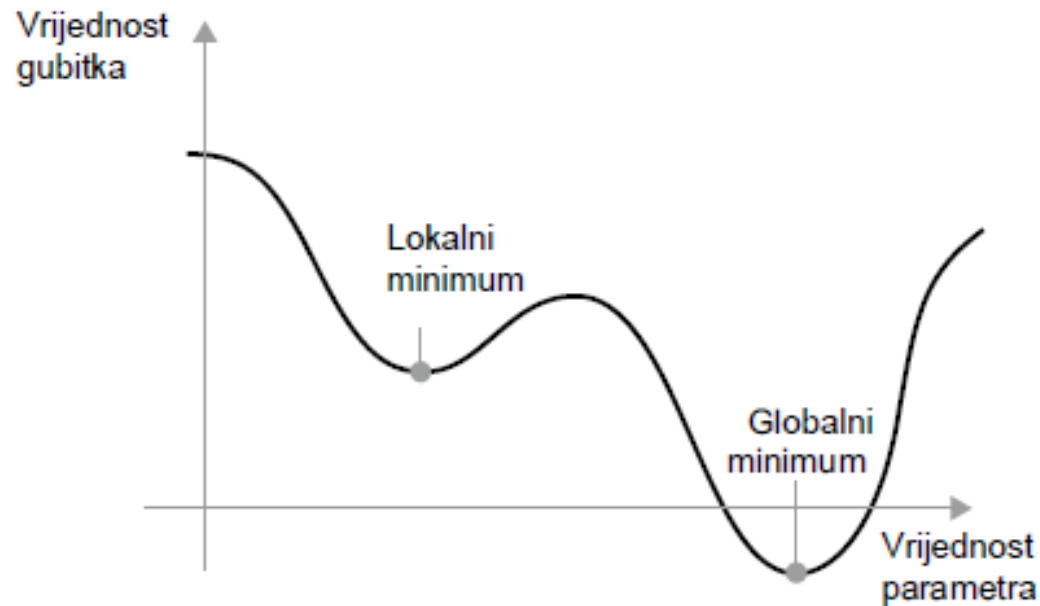
Premala stopa – polagano učenje i mogućnost da zaglavimo u lokalnom minimumu

Prevelika stopa – prilikom osvježavanja možemo završiti u slučajnom dijelu krivulje

Gradijentni spust u 2D

Moment

Ideja pokušati riješiti brzinu konvergencije i lokalnog minimuma.

Primjer iz fizike Kuglica s dovoljnim momentom će izletjeti iz lokalnog minimuma i završiti u globalnom. Koristimo ne samo lokalnu brzinu već i ubrzanje

Evaluacija modela

- Podjela na skup za učenje, validaciju i testiranje
- K-struka unakrsna validacija
- Očekivana **osnovna vrijednost točnosti** (npr. 0.1 za MNIST)

Važno kod validacije modela

- Reprezentativnost podataka

- Učenje na znamenkama 0 – 7 a testiranje na 8 i 9 (**LOŠE!**)
- **Rješenje:** Slučajno uzorkovanje

- Smjer u kome vrijeme teče

- Predviđanje događanja u budućnosti na osnovi prošlosti (vrijeme, kretanje dionica, ...)
- Podaci se ne smiju promiješati na slučajan način → vremensko curenje (učenje koristeći podatke iz budućnosti)
- Podaci u test skupu moraju biti noviji od podatak u skupu za učenje

- Redundantnost u podacima

- Često u stvarnim podacima imamo **duple podatke**
- Problem ako završe i u skupu za treniranje i skupu za validaciju

Poboljšanje prilagođenja modela

- **Za postići perfektno prilagođenje, potrebno je prvo pretrenirati!**
- S obzirom da ne znamo gdje je granica, moramo ju prvo proći da bi ju mogli naći.
- Inicijalni cilj je pronaći model koji pokazuju neku snagu poopćenja, može pretrenirati
- Kada pronađemo takav model, fokus je na **profinjenju poopćenja** **borbom** protiv pretreniranja

Osnovni problemi

1. Učenje nije počelo. Gubitak učenje ne opada s vremenom
2. Učenje je počelo u redu, ali model ne uopćava dovoljno – ne postignemo bolje od podrazumijevane osnovne točnosti (engl. **common-sense baseline**)
3. Gubitak učenja i validacije opada, postižu se rezultati bolji od podrazumijevane osnovne točnosti, no ne može se pretrenirati -> podtreniranje

Moguća rješenja

- Podešavanje parametara gradijentnog spusta
- Korištenje adekvatnije arhitekture
- Povećanje kapaciteta modela

Podešavanje parametara gradijentnog spusta

Problem: Učenje ne krene, ili se zaustavi prerano.

- Mora se moći popraviti. **Svaki model bi se morao prilagoditi makar i sa slučajnim ulaznim podacima.** Ako ništa drugo onda memoriranje podataka za učenje
- Problem gradijentnog spusta. Odabir optimizera, distribucije inicijalni težina modela, stope učenja ili veličine grupe (engl. batch)
- Ovi parametri su međusobno zavisni -> često je dovoljno promijeniti stopu učenja i veličinu grupe zadržavajući vrijednosti ostalih parametara.

Podešavanje gradijentnog spusta – praktični savjeti

- **Stopa učenja**

- Previsoka - može voditi u osvježavanja koja ne mogu pogoditi ispravno prilagođenje
- Preniska – učenje presporo pa imamo dojam da je učenje stalo

- **Veličina grupe**

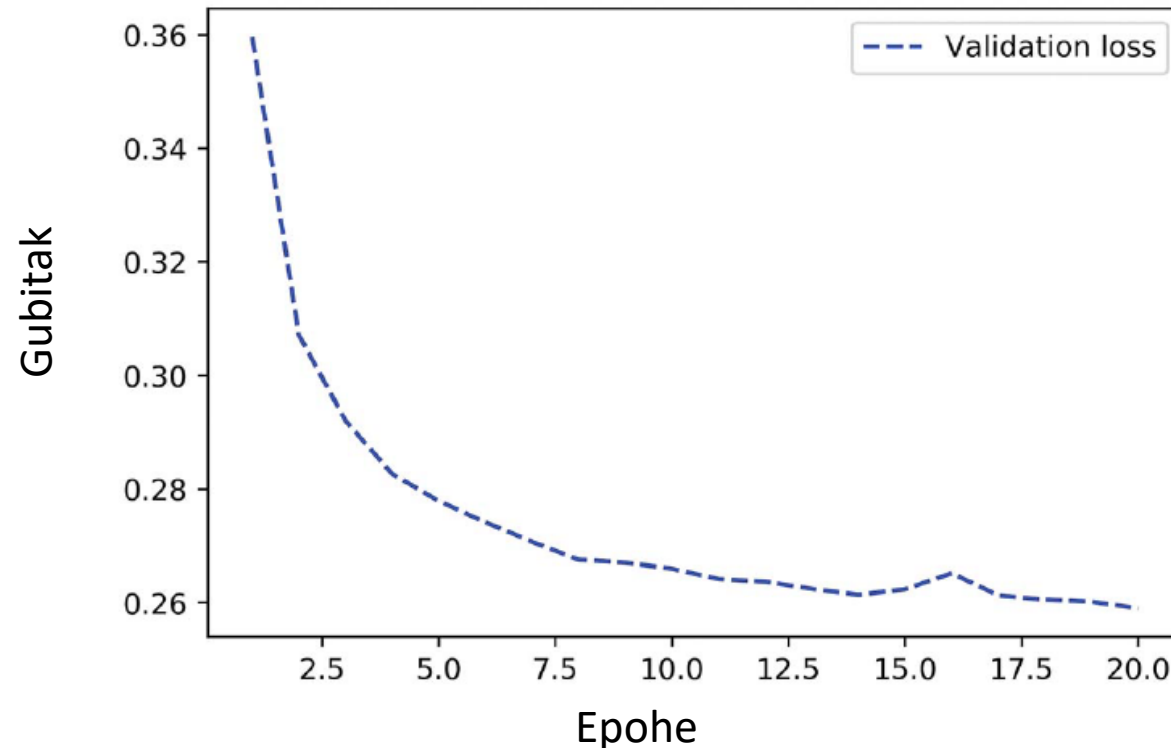
- Veća grupa će voditi gradijentima koji su informativniji i manje šumoviti (niža varijanca)

Korištenje adekvatnije arhitekture

- Model se prilagođuje, no metrike validacije pokazuju da rezultati nisu bolji od slučajnog klasifikatora
- Model uči, ali ne poopćava
- **Mogući uzroci:**
 - Ulazni podaci jednostavno nemaju dovoljno informacija za predviđanje. Problem na način na koji je definiran je nemoguće riješiti
 - Korištena arhitektura modela nije odgovarajuća

Povećanje kapaciteta modela

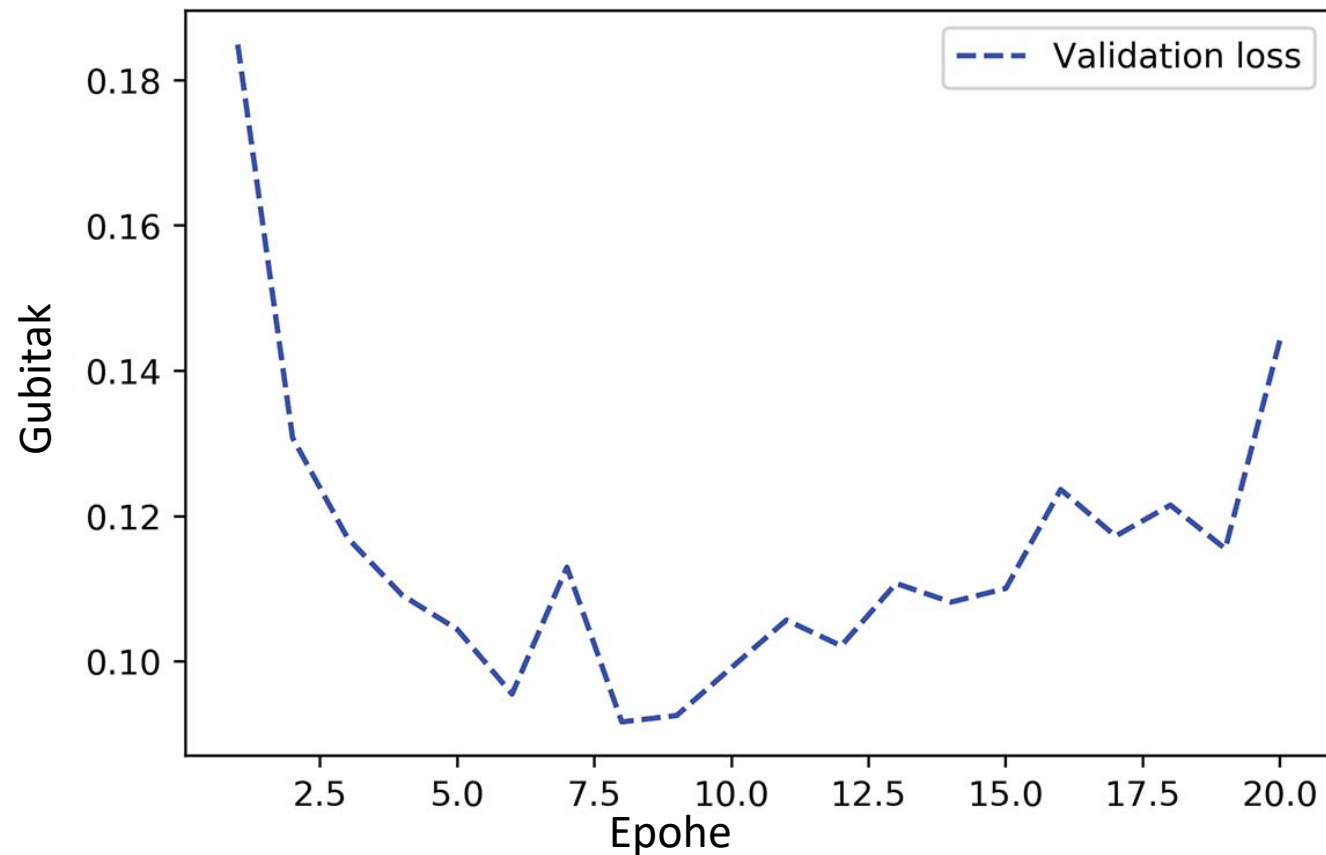
- Model se prilagođuje, metrike na validacijskom skupu se spuštaju i čini se da se postiže barem neka razina poopćenja. **Na dobrom smo putu!**

MNIST korištenjem
obične logističke
regresije

Povećanje kapaciteta modela

- Uvijek moramo moći **pretrenirati**!
- Dodavanje dva dodatna sloja u jednostavni model

Poboljšanje poopćenja

- Prikupiti više podataka za učenje ili bolje podatke za učenje
- Razviti bolje značajke
- Smanjenje kapaciteta modela
- Dodati regularizaciju težina (za manje modele)
- Dodati isključivanje pojedinih čvorova (*engl. dropout*)

Trošenje više truda i novaca na prikupljanje podataka gotovo uvijek donosi veći povrat investicije nego trošenje istog iznosa na razvijanje boljih modela

Prikupljanje više podataka za učenje ili boljih podataka za učenje

- Biti sigurni da imamo dovoljno podataka. Važno je da zapamtiti da trebamo **imati gusto uzorkovanje podataka** da bi mogli dobro interpolirati. Više podataka -> bolji model
- Smanjiti greške u označavanju – vizualizirati ulazne podatke i provjeriti za anomalije te pažljivo provjeriti oznake
- Očistiti podatke i znati kako rukovati s podacima koji nedostaju
- Ako imamo puno značajki i nismo sigurni koje su korisne, **odabrati značajke** (*engl. feature selection*)

Ručna konstrukcija značajki

- Proces korištenja **vlastitog znanja** o podacima i korištenom algoritmu strojnog učenja u cilju postizanja da algoritam radi bolje primjenom rukom kodiranih transformacija podataka
- Vrlo često nije razumno očekivati da će model naučiti iz potpuno arbitrarnih podataka
- Podaci trebaju biti predstavljeni modelu na način da olakšaju njegov posao

$\{x1: 0.7,$
 $y1: 0.7\}$
 $\{x2: 0.5,$
 $y2: 0.0\}$

theta1: 45
theta2: 0

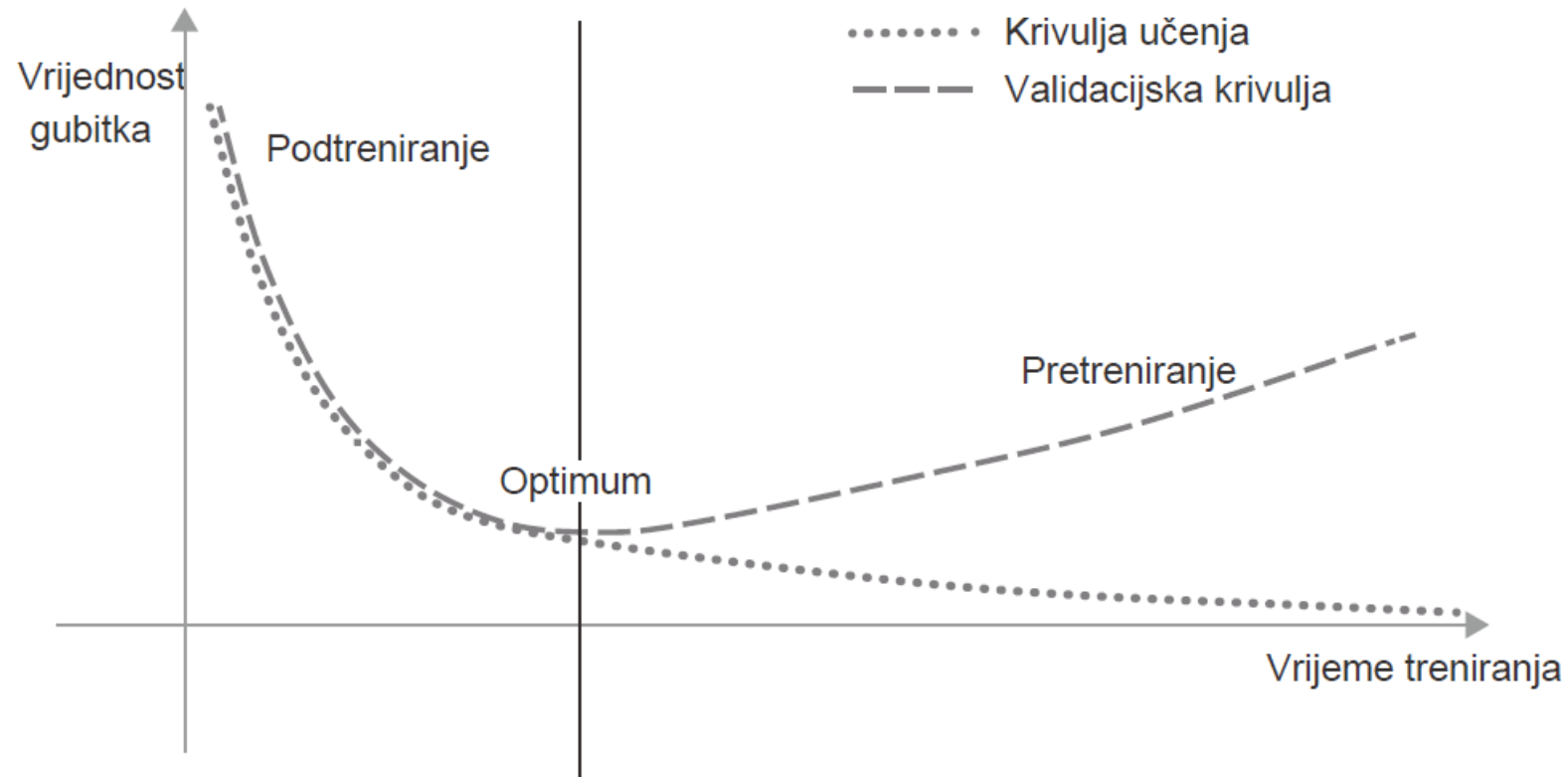
$\{x1: 0.0,$
 $y2: 1.0\}$
 $\{x2: -0.38,$
 $y2: 0.32\}$

theta1: 90
theta2: 140

Ručna konstrukcija značajki i duboko učenje

- Suvremene neuronske mreže su sposobne automatski izvući korisne značajke iz sirovih podataka. **Pa ipak...**
- Za učenje značajki modelima dubokog učenja treba ogromna količina dostupnih podataka
- Dobre značajke omogućavaju elegantnije rješavanje problema s manje resursa
- Dobre značajke omogućavaju rješavanje problema s manje podataka.

Rano zaustavljanje

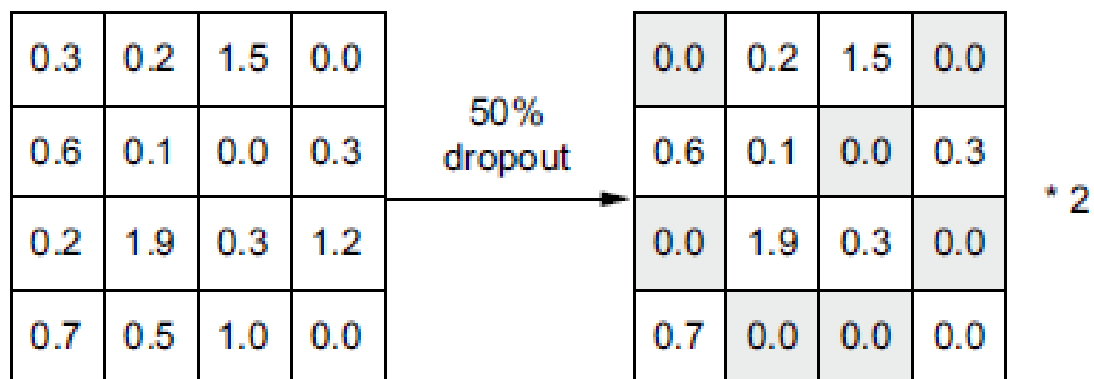

- **Regularizacijske tehnike.** Skup postupaka koji aktivno ometaju sposobnost modela perfektnom prilagođenju podacima za treniranje sa ciljem boljeg ponašanja modela za vrijeme validacije

Regularizacija

- **Occamova britva** (obrazloženje koje uzima manje pretpostavki)
- **Reduciranje veličine modela** (kompromis između previše i premalo kapaciteta)
- **Smanjenje kompleksnosti modela regularizacijom težina**
 - Forsiranje da težinu imaju manju vrijednost
 - L2 regularizacija
 - L1 regularizacija
 - Koristi se za manje modele
- **Isključivanje pojedinih čvorova** (*engl. dropout*)

Isključivanje pojedinih čvorova

Slučajno ispuštanje određenog broja izlaznih značajki sloja tijekom učenja

U **testnom vremenu**, ni jedna jedinica nije isključena, a vrijednost izlaza su umanjene s faktorom jednakim stopi isključivanja zbog proporcionalno više aktivnih jedinica nego tijekom učenja.

Konvolucija - ideja

- $F = [.05, .03, .01]$ postotak spajanja na respirator tjedno
- $G = [100, 200, 300, 200, 100, 100]$ broj novo hospitaliziranih tjedno
- $F * G$ (* simbol za konvoluciju)

Hospitalizirani

100 200 300 200 100 100

Postotak na respiratoru

0.01 0.03 0.05

Broj na respiratoru

5

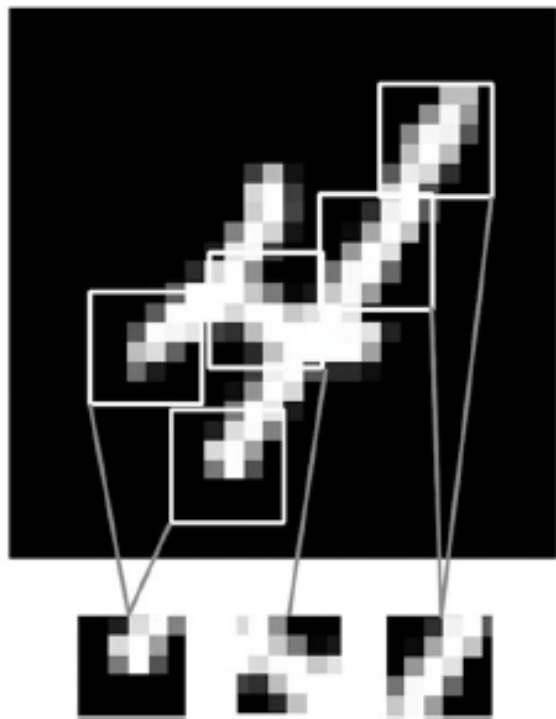
$$C[n] = \sum_{k=-\infty}^{k=\infty} G[k] \cdot F[n - k]$$

Primjer konvolucijske mreže

Layer (type)	Output Shape	Param #
=====		
input_1 (InputLayer)	[(None, 28, 28, 1)]	0
conv2d (Conv2D)	(None, 26, 26, 32)	320
max_pooling2d (MaxPooling2D)	(None, 13, 13, 32)	0
conv2d_1 (Conv2D)	(None, 11, 11, 64)	18496
max_pooling2d_1 (MaxPooling2D)	(None, 5, 5, 64)	0
conv2d_2 (Conv2D)	(None, 3, 3, 128)	73856
flatten (Flatten)	(None, 1152)	0
dense (Dense)	(None, 10)	11530
=====		

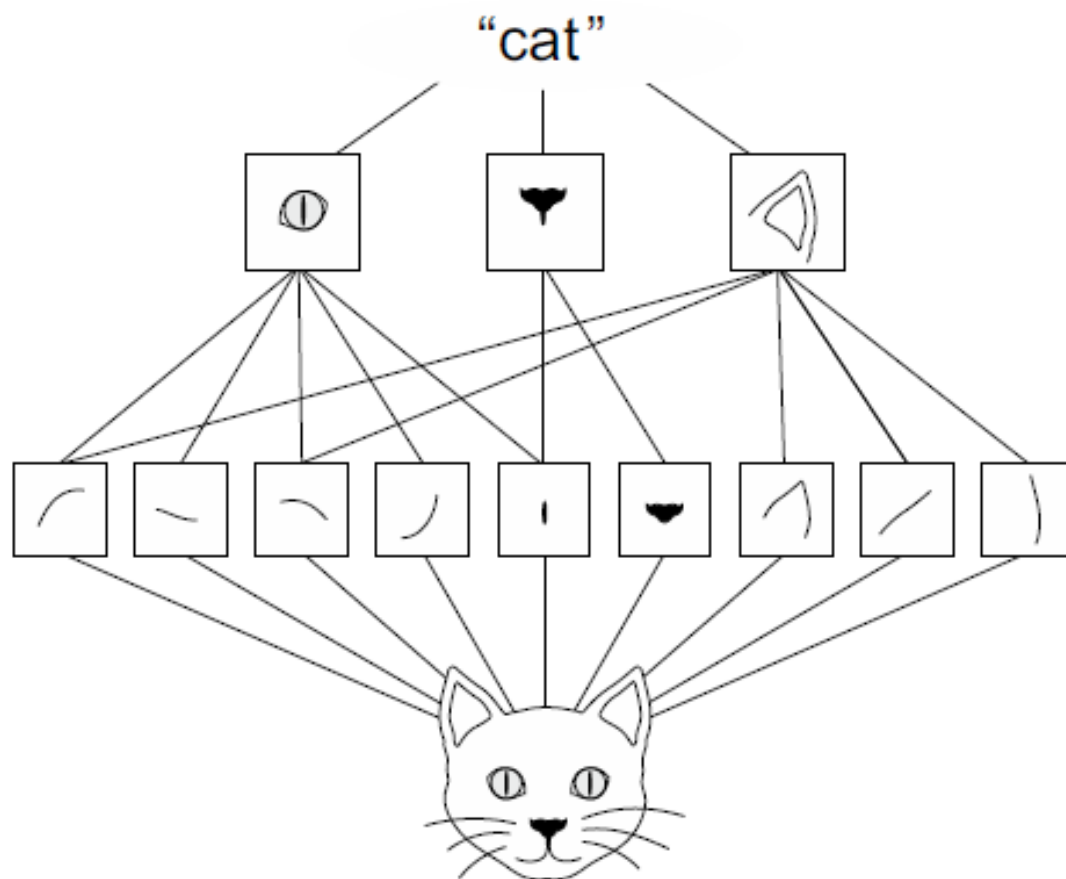
[batch_size, image_height, image_width, no_channels]

Konvolucijske mreže

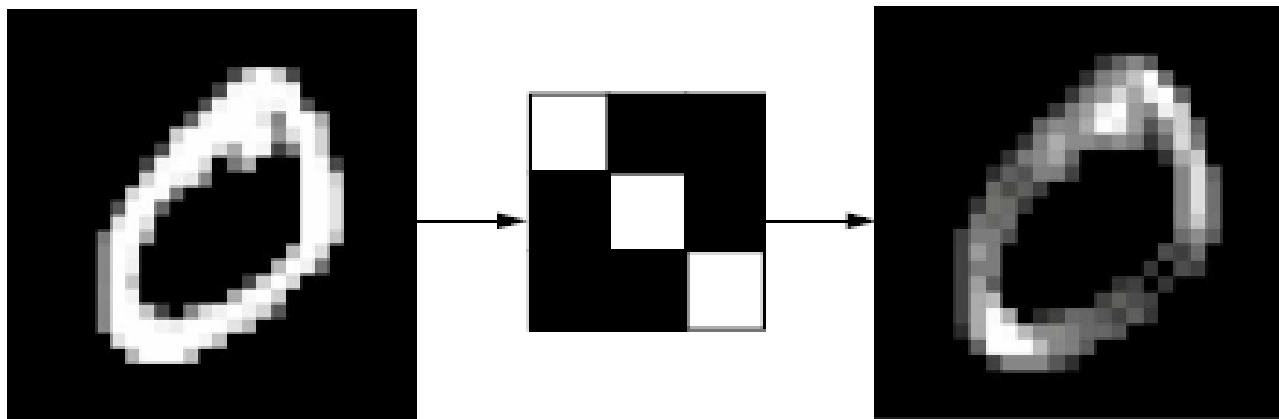
MLP uče globalne uzorke
CNN uče lokalne uzorke

Konvolucijske mreže

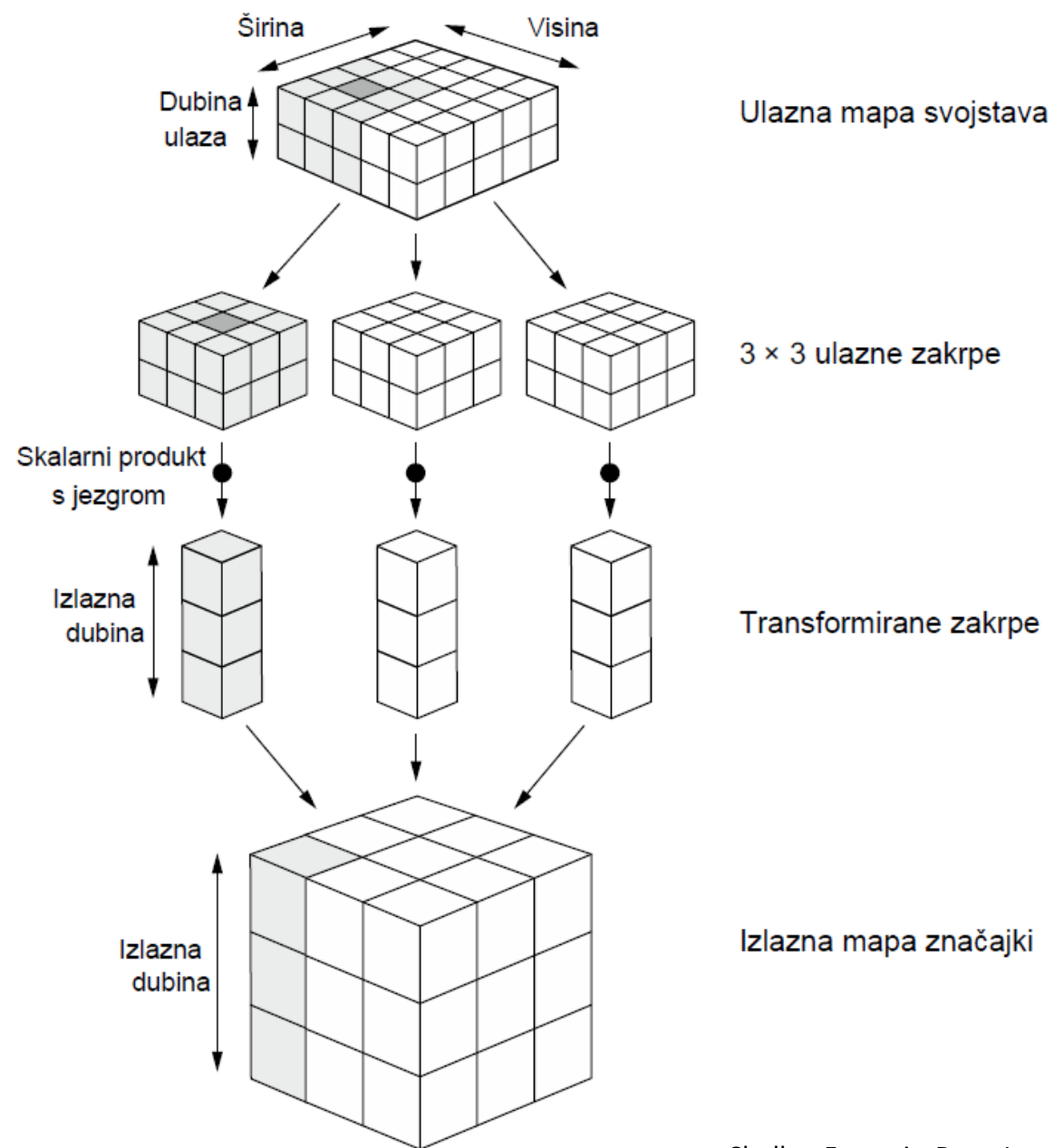
1. Naučeni uzoci su **invarijantni na translaciju**
2. Konvolucijske mreže uče **prostorne hijerarhije uzoraka**

Konvolucijske mreže

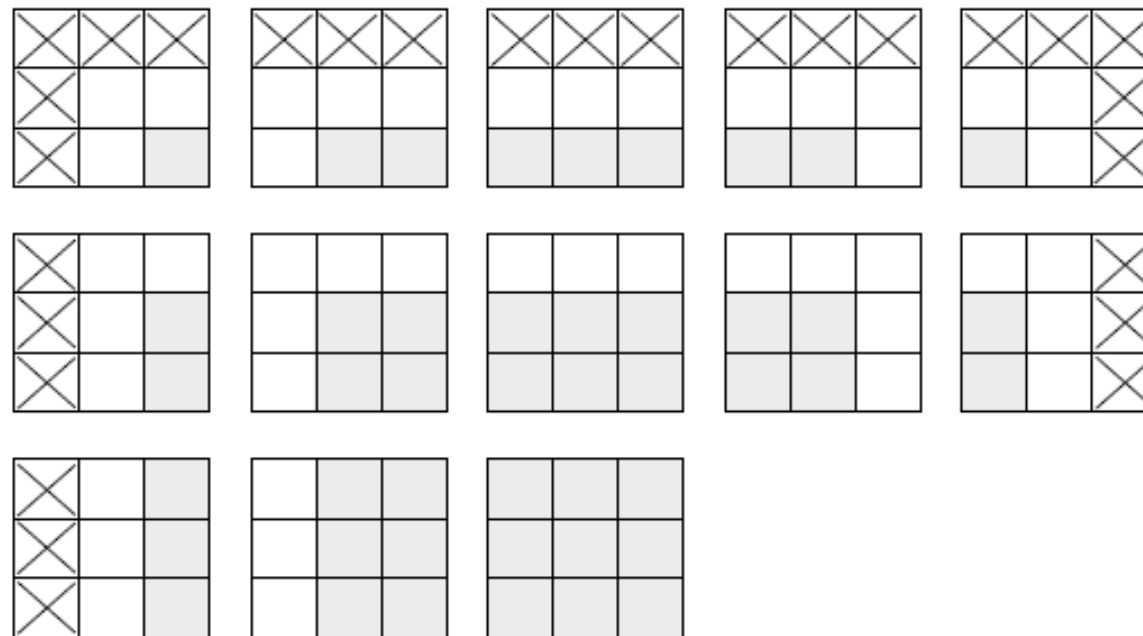
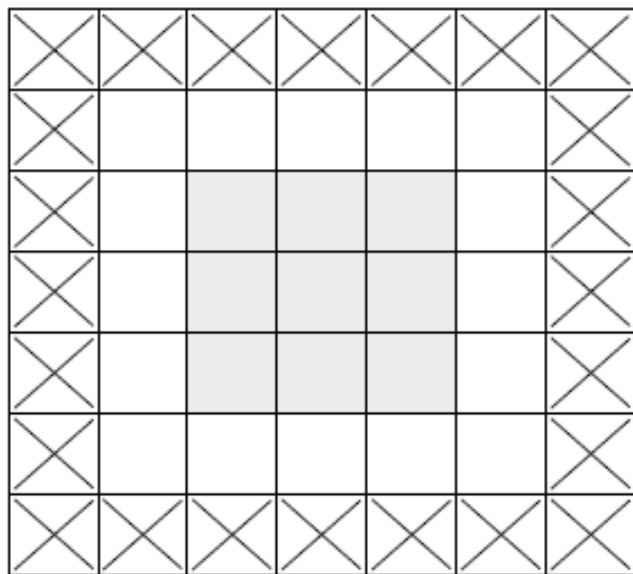

Ključni parametri

1. Veličina zakrpa izvučenih iz inputa
 - obično 3×3 ili 5×5
2. Dubina izlazne mape svojstava
 - broj filtara izračunatih konvolucijom
 - krenuli s 32 i završili sa 64

Nadopunjanje (engl. padding)

Korak (*engl. stride*)

	1		2	
	3		4	

	1	

	2	

	3	

	4	

3×3 konvolucijske zakrpe s koracima 2×2

Združivanje maksimalnih vrijednosti (engl. Max pooling)

Max

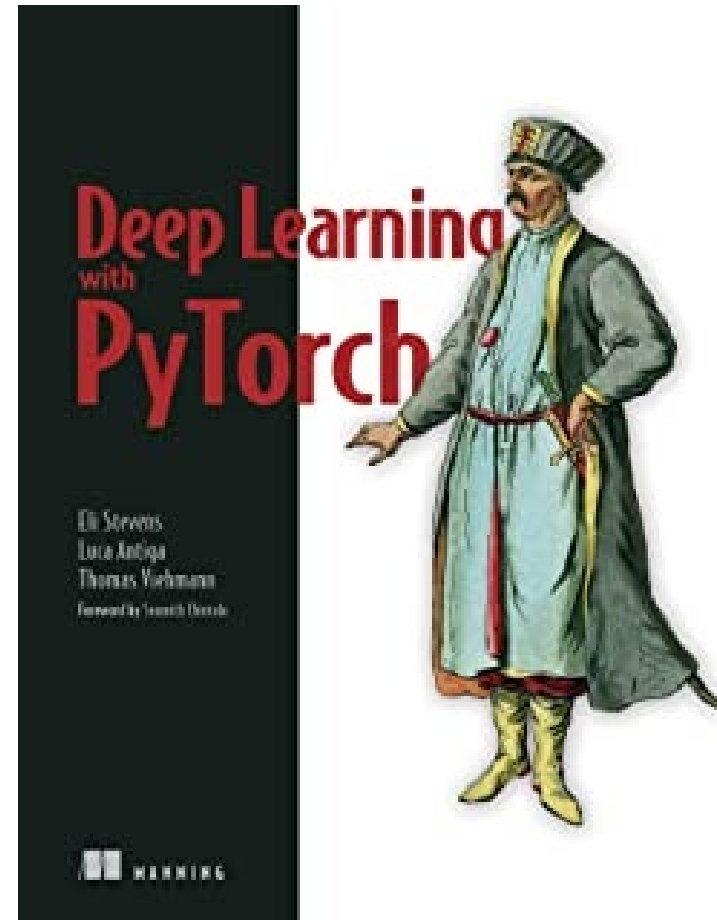
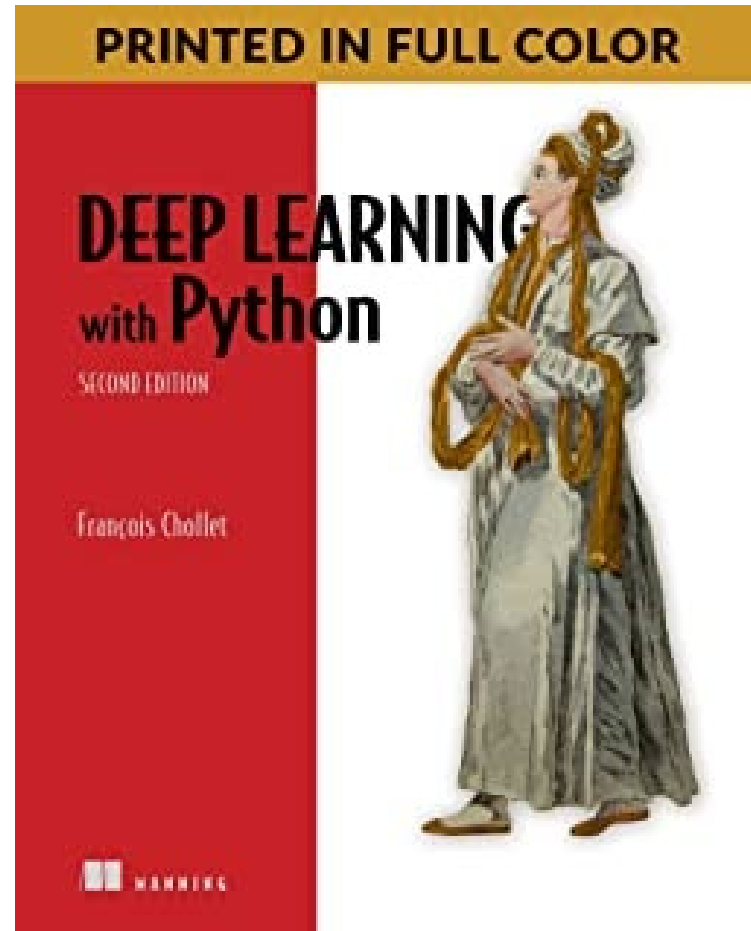
3	1	1	3
2	5	0	2
1	4	2	1
4	7	2	4

=

5	3
7	4

2 × 2 prozori s korakom 2

Literatura

Znanstvenici i podcasti

- Geoffrey Hinton, Yann LeCun, Yoshua Bengio
 - François Chollet
 - Max Welling
 - Michael Bronstein
 - Judea Pearl
-
- Podcasts: Machine learning street talk

Pošaljite mi svoje mišljenje o ovom predavanju na:
mile.sikic@fer.hr

- Što (ni) ste voljeli na ovom predavanju?
- Što (ni) je bilo dobro objašnjeno?
- O čemu (ne) biste željeli čuti više detalja?
- ...